

RØDE FAN

Nr.3-79 Kr.15.- Tidsskrift for kommunistisk teori og debatt

— Vil du styrke
militærapparatet,
Pål Steigan?

DEBATT:

UNGARN '56

I DETTE NUMMER

Trenger AKP(m-l) en ny militærpolitikk, Pål Steigan?

Vi har intervjuet partiformannen som forteller om den forsvarspolitiske diskusjonen som nå pågår i AKP(m-l). Han tar opp synet på bevilgninger til det borgerlige militærapparatet og Nato-spørsmålet. Side 4

Tandberg-skandalen: DNA-regjeringas ansvar!

Denne artikkelen påviser hvordan DNA-regjeringa direkte og indirekte har hatt ansvaret for utviklinga i konsernet siden 1972, og derfor må bære sin del av ansvaret for konkursen. Vi har også intervjuet klubbformannen på Tandberg-Skullerud, Harald Svendsen, om kampen mot nedlegging av Tandberg. Side 14

Sovjet i dag: Imperialisme eller «overgangssamfunn»?

Hans Ebbing er hovedmannen bak teorien om Sovjet som et overgangssamfunn mellom sosialisme og kapitalisme. Denne har i praksis fungert som SVs forklaringsmodell på utviklinga i Sovjet. Siden det har vært stille rundt denne teorien et par år, har vi spurt Hans Ebbing om han fortsatt støtter sin egen teori. Side 22

DEBATT: Ungarn 1956: Kontrarevolusjon eller rettferdig nasjonalt opprør?

Hvordan skal vi vurdere invasjonen i dag? Side 26

DEBATT: Den anti-imperialistiske kampen og språkspørsmålet. Side 38

BØKER:

Søkelys på et svik. Lærerik men overfladisk bok om Albanias svik. Side 44

Om Lucas-arbeidernes kamp for alternativ produksjon. Side 46

BOPA: En kokebok i bygerilja — om sabotasje i krigens København. Side 47

I NESTE NUMMER

Om kulturrevolusjonen i Kina

Vi trykker et intervju som den amerikanske forfatteren William Hinton har hatt med en av de kinesiske lederne som deltok aktivt i kulturrevolusjonen.

Om AKP(m-l)s dogmatisme

RØDE FANE

Redaktør og ansvarlig utgiver: Rune Ottosen

Redaksjon og distribusjon: Røde Fane, boks 2046, Grünerløkka Oslo 5, Telefon: 67 49 90. Postgiro: 2 20 84 78. Abonnement: 100 kr. (8 nr.). Trykt i offset hos A/S Duplotrykk, 1979.

UTGITT AV
AKP(m-l)
NR. 3 1979 —
8. ÅRG. KR. 15,-

Melding til abonnentene

Røde Fane-distribusjonen vil opplyse at nummer på innbetalingsblanketten for fornying 1979 ikke er abonnementsnummer eller identifikasjonsnummer slik som for Klassekampen. Vi oppfordrer dere til ikke å bruke disse nr. ved henvendelse til oss, da kan vi ikke finne ut hvem dere er. Alle dere som har sendt henvendelser til oss og bare referert til dette nummeret vil vi oppfordre om å skrive til oss på nytt så vi kan få ajourført arkivet vårt.

Distribusjonen

Forsidefoto:
Forsvarets pressetjeneste

FRA REDAKSJONEN

1000 nye abonnenter til Røde Fane

Vi kan nå oppsummere resultatet av abonnementsfornyninga. Resultatet er ikke oppmuntrende, ca. 60 prosent har fornya og det er kort og godt for lite. Abonnentene er den økonomiske grunnkjerna i et tidsskrift, faller de fra blir grunnlaget for å drive et blad som Røde Fane borte. Det er en kjent sak at avisa til AKP(m-l), Klassekampen, over en viss tid har hatt økonomiske problemer. Det betyr at partiet ikke har økonomiske ressurser til å subsidiere Røde Fane. Sjølbergingssituasjonen er den eneste som duger. Vi legger dette så åpent fram for våre lesere fordi vi trenger deres hjelp til å sikre bladet. Vi vet at Røde Fane har mange venner over hele landet, vi vet også at mange av disse har abonnert, men falt fra av forskjellige grunner. Målsettinga må være å vinne disse tilbake og verve mange nye abonnenter. Dette burde ikke være en altfor vanskelig oppgave når Røde Fane nå er blitt både mer spennende og lesverdig. Vi har fått overveldende positiv reaksjon på omlegginga av bladet og dette må nå få uttelling i form av flere abonnenter. Vi trenger ca. 1000 nye abonnenter i løpet av året for å sikre driften av bladet. Vi ber om din hjelp til å oppnå det, tegn et abonnement sjøl og verv blant kamerater og venner.

Redaksjonen

Om debatten i Røde Fane

Det kommer stadig nye debatt-innlegg til redaksjonen og vi ønsker mange flere velkommen. Vi vil oppfordre folk til å skrive så kort som mulig, det øker sjansen for å få det inn. Siden vi etterhvert er nødt til å prioritere og ikke kan love alle spalteplass, ber vi alle oppgi navn og adresse slik at vi kan svare privat de som ikke får trykt sine innlegg. Vi ser også helst at innleggene er skrevet på maskin med dobbel linjeavstand, men det er ingen betingelse for å få det inn.

For å styrke kommunikasjonen med leserne ytterligere, vil vi fra neste nummer starte en spørrespalte. Der vil vi ta inn mindre debatt-innlegg, replikker og forslag. Vi vil også svare på spørsmål fra leserne om teoretiske og politiske emner.

Redaksjonen

Retting om Kinas økonomi i 1/79

I intervjuet «Hvor går Kinas økonomi?» i 1/79 hadde det falt ut et par setninger som har stor betydning for sammenhengen.

På side 5 første avsnitt skulle det ha stått: «På den andre side er jeg ikke i stand til å gi noe ENKELT svar på ÅRSAKEN til de økonomiske diskusjonene og forandringene som skjer i Kina i dag. For å gjøre det må vi vurdere styrken og enkelte av svakhetene i den sosialistiske økonomien og vi må vurdere sterke og svake sider ved den kapitalistiske økonomien.»

Kommentar fra Harald Berntsen

KINESISK STATISTIKK

I en enquete i «Røde Fane» nr. 1/79 svarte bl.a. undertegnede på redaksjonens spørsmål om «Hva sier du om Kina i dag?».

Tatt i betraktning at jeg gikk med på å svare over telefon og ikke forlangte å få kontrollert gjengivelsen av det jeg sa, har jeg lite å utsette på det svaret som er tillegt meg. Jeg vil imidlertid be om å få en kort kommentar til følgende uttalelse som jeg er tillagt i enqueten: «Utbyggingen av arbeiderklassen vil øke, noe vi lett vil kunne se når den kinesiske statistikken igjen blir tilgjengelig.» Ifølge mine notater nevnte jeg overhodet ikke noe om kinesisk statistikk.

Harald Berntsen

**— Vil du styrke
militærapparate**

- **Støtte til visse bevilgninger til forsvaret**
- **For en brei debatt om militærpolitikk**
- **For en enhetsfront mot Sovjets krigsforberedelser**
- **For fortsatt NATO-motstand, men ikke på Bresjnevs premisser.**

Dette er blant de tingene Pål Steigan, formann i AKP(m-l), tar opp i dette intervjuet med Røde Fane. Han forteller om den militærdiskusjonen som nå pågår i AKP(m-l) og foreslår visse endringer av partiets prinsippprogram på dette området.

det borgerlige t, Pål Steigan?

Røde Fane: — I slutten av mars i år blei det avholdt et åpent debattmøte om militærpolitikk i Oslo. På dette møtet la du fram et syn som på flere viktige punkter står i strid med den militærpolitikken som AKP(m-l) har propagandert for fram til nå. Stemmer det Pål Steigan?

Pål Steigan: — Nei! Men jeg tok opp en del spørsmål som har vært lite debattert. Jeg mener at det er svakheter ved

deler av AKP(m-l)s militærpolitikk, men det berørte jeg i hovedsak ikke i det foredraget.

R.F.: — Hva mener du da er de viktigste svakheter ved den nåværende militærpolitikken til AKP(m-l), Pål Steigan?

P.S.: — La meg først si hva som er de viktigste sterke sidene. De viktigste sterke sidene er at prinsippprogrammet fra 1976 tar opp vår langsiktige militærstrategi. Det blir slått fast at det bare er folke-

STEIGAN OM MILITÆRPOLITIKK

krig som kan kaste ut en eventuell angriper. Vi må følge den langvarige krigens strategi og mobilisere hele folket. Dette står fullstendig fast. En annen viktig sak er at programmet definerer klassekarakteren av forsvaret i Norge som et borgerlig militærapparat under borgerskapets kommando. Dette militærapparatet kan ikke omdannes til et militærapparat for folket. Det er også viktig.

Videre tar programmet avstand fra begge de to imperialistiske supermaktene og setter spesielt søkelyset på Sovjet. Det fins også svakheter i prinsipp-programmet. Det er ikke gjort en vurdering av en konkret krigssituasjon og hvordan vi skal forberede partiet og folk i Norge på å kjempe mot den økende krigsfaren i dag. Videre mener jeg at programmet har en for bastant holdning til spørsmålet om bevilgninger til det borgerlige militærapparatet.

Sånn som det er utforma i programmet, står vi uten mulighet til å innvirke på diskusjonen om *hvilke typer* bevilgninger vi tross alt foretrekker så lenge borgerskapet sitter ved makta. Dette er ytterst ugunstig, for det går en svær diskusjon om dette i Norge i dag. Denne diskusjonen bør vi absolutt delta i. Det kan også i programmet synes som om vi er likegyldige til om det borgerlige militærapparatet er rusta til å slåss mot en sovjetisk invasjon.

Problemet er at det finnes en motsetning innebygd i programmet. På den ene sida står det at vi ønsker at det borgerlige militærapparatet skal slåss best mulig. På den andre sida heter det at vi er *prinsippielt* mot bevilgninger.

Nå veit vi at holdninga til bevilgninger har variert fra tid til tid og fra sted til sted i den kommunistiske verdensbevegelsens historie. Under den 1. verdenskrig gikk Lenin inn for ingen bevilgninger. Før 2. verdenskrig gikk Dimitrov inn for at kommunistene skulle støtte militærbevilgninger og tiltak fra borgerskapets side som gjorde det borgerlige militærapparatet bedre istand til å stå imot en tysk aggresjon.

Det er den siste sida ved militærspørsmålet jeg mener vi har via for liten oppmerksomhet og som et par formuleringer i prinsipp-programmet også hindrer oss fra å ta opp.

Det er faktisk sånn i dag at det har stor interesse for arbeiderklassen i Norge hva

slags våpentyper og hva slags militærtrening det borgerlige forsvaret satser på. Vi kan ikke stille oss likegyldig til det selv om vi samtidig peker på at dette forsvaret er borgerskapets militærapparat og vil tjene deres interesser.

KLASSIKERNE OM BEVILGNINGER

R.F.: — I 1916 sa Lenin: «Når det gjelder spørsmålet om en milits, bør vi si: Vi er ikke for en borgermilits, vi

«Det kan være nødvendig å støtte visse bevilgninger til det borgerlige militærapparatet»

er bare for en proletarisk milits. Derfor: «ikke ett øre, ikke en mann», til den stående hæren, men heller ikke til borgermilitsen, sjøl i land som De forente stater, Sveits eller Norge, osv.»

Her virker det som om Lenin tar dette opp på et *prinsippielt* grunnlag i likhet med det nåværende prinsipp-programmet til AKP(m-l). Mener du at Lenin tok feil eller mener du at dette er et taktisk spørsmål som må vurderes? Hvordan mener du situasjonen har forandra seg?

P.S.: — Det er både et taktisk og et prinsippielt spørsmål. Lenin drøftet bl.a. spørsmålet om milits eller ordinære styrker. Han slår fast at det ikke er noen forskjell på en borgerlig milits og et annet borgerlig militærapparat. Det var nemlig en illusjon som fantes blant sosialister på

Lenins tid, at du kunne si nei til bevilgninger til den stående hæren, men så kunne du som et sosialistisk alternativ, nærmest gå inn for bevilgninger til en borgerlig milits. Dette avviser Lenin i utgangspunktet som en feilkonstruksjon. Denne *prinsipp*saka har ikke endra seg. Når jeg sier at det kan være nødvendig å gå inn for bevilgninger til det borgerlige militærapparatet, så sier jeg ikke at det vil endre det minste på dette militærapparatets karakter av å være borgerlig. Jeg sier at jeg foretrekker et borgerlig militærapparat som er istand til å kjempe mot en invasjon, framfor et borgerlig militærapparat som *ikke* er istand til å kjempe mot en invasjon. Det er et valg mellom to onder. Dette spørsmålet synes jeg bare Lenin delvis behandler.

Lenin formulerer seg veldig prinsippielt. Han gir ikke noe rom for at det kan vurderes ut fra de konkrete forholda. Likevel veit vi at dette har blitt gjort av kommunister gang på gang. Den viktigste polemikken til Lenin under 1. verdenskrigen var retta mot de tyske, franske og engelske overløperne. De støtta krigshetsen til sitt eget borgerskap og blei et alibi for sitt eget borgerskap i en imperialistisk krig, en omfordelingskrig mellom to imperialistiske blokker. Det er ikke den situasjonen Norge står overfor.

R.F.: — Er spørsmålet om bevilgninger til det borgerlige, norske forsvaret et hovedspørsmål innafor diskusjonen om militærpolitikk i dag?

SV OG BEVILGNINGER

P.S.: — Ja. Det er et svært viktig spørsmål. Det fins ei lang rekke forskjellige syn her. Du har f.eks. SV's syn. De ønsker å bevilge litt til det borgerlige forsvaret og går inn for et såkalt heimevernsvorsvar.

Dette standpunktet lar seg ikke forsvare med å si at borgerskapets militærapparat ikke fortjener noen bevilgning fordi det kan brukes mot arbeiderklassen. Det er helt opplagt at SV's heimevernsvorsvar er fullt ut istand til å slå ned et arbeideropprør. Et sånt militærapparat vil være istand til å slå ned et hvilket som helst dårlig organisert arbeideropprør.

Men det vil ikke være istand til å bety noen som helst utfordring for en sovjetisk invasjon. SV's forslag er helt utmerket sett fra en sovjetisk synsvinkel. Et SV-

STEIGAN OM MILITÆRPOLITIKK

Bildet over: Soldater under øvelse med panservern-våpen. Nettopp slike våpen vil spille en nøkkelrolle under et forsvar mot et angrep fra den sovjetiske militærmaskinen. I dag brukes kjempe-sommer på F 16-fly som vil ha liten betydning i en langvarig forsvarskrig. Steigan mener det er viktig å ha en politikk som gjør det mulig å delta i diskusjoner om slike spørsmål. De nåværende formuleringene i prinsippprogrammet umuliggjør det.

*Bildet under: Infanterisoldater under øvelse. Steigan begrunner støtten til bevilgninger til deler av militærapparatet med at han foretrekker et borgerlig militærapparat som er i stand til å kjempe mot en invasjon framfor et borgerlig militærapparat som **ikke** er i stand til å stå imot en invasjon. Dette forandrer ikke på den prinsipielle vurderinga av militærapparatets grunnleggende klassekarakterer.*

forsvar vil være det som påfører dem minst mulig problemer og som gjør okkupasjonen lettest mulig.

Så har vi en annen bevilgningspolitikk som sier at det må bevilges penger til F 16 fly, til å gjøre styrken mest mulig mekanisert, til store staber, osv. Til den vil jeg si at F 16 er, hvis vi ser reint militært på det, en voldsom feildisponering. Dersom målet er at vi skal stå imot en sovjetisk invasjon, så er det ønskelig at det fins mest mulig anti-luftskyts, mest mulig anti-panservåpen og avdelinger som er trent i å bruke dem. Her er det satsa katastrofalt lite. Samtidig er det satsa ynkelig lite på sivilforsvar, sivil beredskap, osv.

Vi kan ikke si at vi er tilhengere av at det skal eksistere anti-luftskyts, at det skal eksistere anti-panservåpen og samtidig si at vi er imot enhver bevilgning til det borgerlige forsvaret. Det vil være totalt ulogisk. Derfor må vi gå inn på den konkrete diskusjonen. Vi må ta stilling til hva slags type borgerlig forsvar vi tross alt foretrekker. Vi er nødt til å si at vi foretrekker visse typer bevilgninger framfor andre typer bevilgninger.

R.F.: — I forbindelse med at du vurderer et sovjetisk angrep på Norge så mener du det er riktig at de norske kommunistene har en helt konkret politikk overfor militærbudsjettet. Du mener altså at vi bør støtte visse deler av det, og gå imot visse deler. Videre mener du at vi ikke må arbeide for å påvirke det norske militæret til å utvikle seg i en viss retning, osv.?

P.S.: — Ja, det er korrekt. Vi kan ikke støtte noe borgerlig militærbudsjett som helhet. Et sånt budsjett inkluderer en masse saker som det ikke kan være kommunistenes oppgave å støtte.

Videre har militærapparatet to funksjoner. Det er både retta innover og utover. Det er retta mot arbeiderklassen og det er retta mot en eventuell invasionsstyrke. I vår militærpolitikk må vi legge vekt på å kjempe for å styrke den sida som gjør folk best mulig istand til å gjøre motstand mot en invasjon.

PRINSIPPPROGRAMMET ENSIDIG

R.F.: — I prinsipp-programmet til AKP(m-l) står det: «Dei væpna styrkene i Noreg er ikkje skipa for å verje

STEIGAN OM MILITÆRPOLITIKK

Et særlig viktig spørsmål når det gjelder arbeiderklassens taktikk i dag, spesielt i land som står i umiddelbar fare for å bli angrepet, er hvilken holdning man inntar overfor regjeringas utenrikspolitikk og forsvaret av landet. Det er slett ikke likegyldig for arbeiderklassen og det arbeidende folket hvilken utenrikspolitikk regjeringa fører overfor de fascistiske fredsfjendene; om denne politikken bidrar til å styrke den kollektive sikkerheten eller om den hindrer den; om regjeringa beskytter de fascistiske angripernes agenter eller tar effektive forholdsregler mot dem; hvordan den behandler folkets

Men siden makta i dag ligger i de borgerlige regjeringenes hender, som ikke gir noen garanti for at landet virkelig vil bli forsvart og som bruker statens bevæpnede styrker mot det arbeidende folket, kan ikke arbeiderklassens parti ta noe politisk ansvar for disse regjeringenes forsvarstiltak, og det går derfor mot regjeringas militærpolitikk og militærbudsjett som helhet. Dette utelukker ikke at man avgir stemme og grunngir hvorfor i avstemninger om de forskjellige sakene av militær karakter som er nødvendig for å hindre angrep fra fascistiske aggressorer (f.eks. styrking av grensene) liksom det hel-

DIMITROV OM MILITÆRPOLITIKK

sønner i hæren, hvilken ånd de blir opplært i, hva slags elementer hærens offiserer består av, om de er til å stole på i kamp mot den fascistiske fienden eller om de er reaksjonære fascistiske elementer; hvordan befolkningen skal beskyttes mot krigens redsler osv.

Det vil slett ikke hjelpe forsvaret av fredens sak å innta en likegyldig holdning til spørsmålene om forsvaret av nasjonen og overlate dem til den borgerlige regjeringas ukontrollerte embetsmannsforvaltning. Det er ingen tilfældighet at den regjerende delen av borgerskapet alltid har sett på dette området som sitt monopol, sett på det som et slags «aller helligste». Men vi må en gang for alle gjøre slutt på at dette er borgerklassens monopol.

Proletariatet kan ikke klare seg uten en egen, selvstendig politikk i disse spørsmålene. Proletariatets parti må aktivt gripe inn i utenrikspolitikken og i spørsmålene som angår landets forsvar med sin plattform og sine krav, uten en eneste gang å tillate seg å gli ut til borgerskapets posisjoner.

Som uforbeholden tilhenger av et aktivt forsvar av sitt folk og sitt land mot det fascistiske slaveriet, må arbeiderklassen knytte spørsmålet om landets forsvar nært sammen med kravene om utvidelse av arbeidernes og bøndernes demokratiske rettigheter og om beskyttelse av livsinteressene deres. Den må ta som utgangspunkt en demokratisering av regimet, demokratisering av hæren, at hæren blir renset for fascistiske og reaksjonære elementer og at arbeiderklassens og bondemassens mest presserende krav blir oppfylt, for bare dette kan styrke folkets forsvarsevne overfor et fascistisk angrep.

ler ikke utelukker at man stemmer for å støtter tiltak som er i folkets forsvarsinteresser mot krigens redsler (tilfluktsrom, gassmasker, sanitetsarbeid osv.)

Den tida er forbi, da arbeiderklassen ikke deltok *uavhengig og aktivt* i avgjørelsen av slike livsviktige spørsmål som krig og fred. Forskjellen mellom kommunister og reformister, mellom arbeiderklassens revolusjonære og reaksjonære ledere, består slett ikke i at sistnevnte deltar i avgjørelsen av disse tingene, mens vi revolusjonære må stå utenfor. Nei! Forskjellen er at i disse spørsmålene som i andre, forsvarer reformistene kapitalens interesser, mens de revolusjonære forsvarer de arbeidendes interesser, folkets interesser.

Denne smidige, bolsjeviske taktikken, er den generelle taktiske linja som ble fastlagt på Den Kommunistiske Internasjonals 7. kongress anvendt på et konkret spørsmål, og den er kommet som en nødvendighet av hele den nåværende internasjonale situasjonen, særlig på grunn av at det finnes bestemte fascistiske angripere.

(G. Dimitrov: *Om enhetsfronten og folkefrontens problemer*, Fra artikkelen: *Enhetsfront i kamp for freden*, 1. mai 1936. Forlaget Oktober 1970.)

STEIGAN OM MILITÆRPOLITIKK

Noreg sitt nasjonale sjølstende. Det er bygd opp for å underkua det arbeidende folket med vald.» Her sier du nå at visse deler av den norske hæren bør styrkes, fordi den vil kunne yte motstand mot en sovjetisk angrepsstyrke. Innebærer ikke dette en annen vurdering enn den som kommer fram i prinsipp-programmet.

P.S.: — Jo, jeg tror at den vurderinga som kommer fram i prinsipp-programmet er for ensidig. Det som er meninga å få fram i prinsipp-programmet er at hovedsida ved militærapparatet er at det skal sikre borgerskapets klasseherredømme. Men det er klart at når det norske borgerskapet skal sikre sitt klasseherredømme, så betyr det også at deler av dette borgerskapet vil være interessert i å sikre seg mot å bli underlagt en utenlandsk invasjonsmakt.

Vi så under 2. verdenskrigen, at deler av borgerskapet ønska virkelig å føre militær kamp. Denne sida eksisterer også. Det borgerlige militærapparatet har begge sidene. Det vil sikre borgerskapets makt mot et arbeideropprør og det vil sikre borgerskapet mot en invasjon.

Når vi har valget mellom to onder, det borgerlig demokratiske diktaturet i Norge eller et fascistisk sovjetisk militærdiktatur, så foretrekker vi det første. Det gir tusen ganger bedre kampmuligheter for den norske arbeiderklassen å kjempe for sosialismen. Det gir demokratiske rettigheter og nasjonale rettigheter som ikke vil finnes under en sovjetisk okkupasjon.

Her er det igjen en motsigelse i programmet. Seinere sier det helt klart at dette borgerlige forsvaret kan tenkes å slåss mot invasjon. Det sier heller ikke at vi er garantert at det vil slåss mot invasjon. Dette er et politisk spørsmål.

Det borgerlige militærapparatet kapitulerte sist, og det mest sansynlige er at det vil kapitulere neste gang også. Men det finnes sterke krefter både innafor borgerskapet og innafor andre klasser som er mer innstilt på å føre motstandskamp mot invasjon nå. Det synes vi er fordelaktig. Det var svært skadelig at kapitulasjonen kom i 1940. Vi vil kjempe for å hindre kapitulasjon. Det blir en politisk sak å kjempe for å hindre kapitulasjon.

R.F.: — Du sier at erfaringene fra 1940 peker i retning av at det ikke vil bli særlig motstand i Norge under en kommende okkupasjon.

P.S.: — Jeg vil skyte inn her at det i dag finnes borgerlige krefter som er innstilt på å selge den nasjonale uavhengigheten med en eneste gang for f.eks. å få handelsrettigheter med Sovjet. Det norske borgerskapet er ikke noe nasjonalt borgerskap slik vi finner det i den 3. verden. Det er et imperialistisk borgerskap. Men jeg tror også at det finnes en større del av borgerskapet i dag enn det fantes i 1940 som virkelig er innstilt på å slåss mot en okkupasjon. Dette skal vi ikke se bort fra. Det er også kommet inn i norsk lov-

«SVs heimevernforsvar er helt utmerket – sett fra en sovjetisk synsvinkel»

givning, en erfaring fra 1940. Det er *forbudt* å kapitulere. Det går ikke an for offiserer å si, at de ikke veit hva de skal gjøre, fordi de ikke har kontakt med de sentrale myndighetene. De har *plikt* til å slåss etter den norske lovgivningen i dag. Det ville være høyforræderi å gjøre noe annet. Dette er en positiv sak som bør utnyttas.

R.F.: — Du sa at det var sterkere krefter i borgerskapet som nå var interessert i å slåss, enn det var i 1940.

P.S.: — I dag finnes det faktisk militære planer. Nå kan en diskutere hvor realistiske de er. Jeg har sterk kritikk av dem. Det skal jeg la ligge her. Videre vurderer både forsvarsledelsen og vi det sånn at det er en invasjon fra Sovjet som er den overhengende største truselen.

I 1940 var det et høyst uklart spørsmål *hvem* en egentlig forberedte seg mot. I 1940 fantes det krefter som mente at den

store fienden var det sosialistiske Sovjet. Det fantes sterke pro-tyske krefter. Det var sjølsagt også pro-britiske krefter som var mer innstilt på å slåss mot tyskerne når de engang kom.

Men nå har vi den situasjonen at Sovjet har endra karakter, at det ikke lenger er sosialistisk. Vi har et forsvar som i utgangspunktet retta seg mot Sovjet den gang det var sosialistisk, men som fortsetter å rette seg mot Sovjet nå som det er imperialistisk. De har faktiske planer og driver faktiske øvelser i hvordan de skal bekjempe en sånn invasjon. Derfor kan vi ikke si at det ikke vil bli gjort motstand mot Sovjet. Det går ikke an å si at det hele er en stor konspirasjon, et narrespill de har laga for å få bevilgninger over forsvarsbudsjettet.

Ei anna sak er at vi kjenner historier fra Cuba-krisa i 1960, hvor offiserer gjemte seg vekk og ble funnet igjen lang tid etterpå. Innafor offiserskorpset kan det godt finnes folk som ville kapitulere med hele styrken intakt sånn som det ble gjort i 1940. Det må vi se som en mulighet. Nettopp derfor er denne diskusjonen så viktig. Vi må arbeide for at det blant soldatene og blant det lavere befalet er en så sterk motstand mot enhver kapitulasjonstendens som mulig. Dersom det øverste befalet gjør som det gjorde i 1940, så må det ikke finnes bare en Hannevig som løsriver styrker til å føre kamper som i Vinjesvingen. Det må finnes mange.

Det politiske grunnlaget for det er bedre nå enn det var i 1940.

VÅPNENE MOT ARBEIDSFOLK?

R.F.: — Hvordan vil du forsikre arbeidsfolk om at de våpna du ønsker å bevilge penger til ikke vil bli brukt mot dem?

P.S.: — De kan bare sikres ved å reise en opinion blant soldatene om at ingen våpen skal brukes mot folket. Det er klart at dersom Rød Valgallianse hadde en representant på Stortinget, ville han også fremme forslag om lovforbud mot bruk av våpen mot folket. Dette ville ikke hindre at borgerskapet vil bruke våpen, men det vil være en ypperlig måte å mobilisere på grunnlag av. Vi veit fra tidligere soldataksjoner sånn som i samband med Trædalsaka, i Steinsjøfeltet og Totenåsen at

STEIGAN OM MILITÆRPOLITIKK

det var relativt lett å mobilisere soldatene til ikke å bli brukt mot folket.

Det var ikke mangel på våpen som hindra tsaren i 1917 i å sette soldatene inn mot folket, men det var at soldatene sympatiserte med revolusjonen mot tsaren.

Jeg vil gjenta igjen: De våpna som fins i dag, er mer enn tilstrekkelig til å få borgerskapet til å gjennomføre massakre mot folket en rekke ganger, hvis det er det de ønsker. Derimot er det store mangler ut fra den synsvinkelen at militærapparatet skal brukes i forsvaret mot en sovjetisk invasjon.

R.F.: — Vi vil fortsette å trekke fram prinsippprogrammet: «Så snart ei supermakt går til åtak på Noreg, må arbeidarklassen og folket svare på det ved å organisere ei væpna motstand uavhengig av borgerskapet si leiling, same kva den borgarlege hæren gjer, same om han gjer motstand som fortener støtte eller ikkje». Dette krevjer ei forklaring. Betyr dette at AKP(m-l) når en evnetuell krig bryter ut og sovjetiske soldater

står i Norge, så vil *ikke* partiet oppfordre medlemmer og sympatisører og revolusjonære arbeidere til å la seg mobilisere til den borgerlige hæren?

KOMMUNISTENE MÅ GÅ I SPISEN

P.S.: — Nei, tvertimot. Jeg vil se det som en stor fordel at det er mange anti-imperialister og revolusjonære som går i spissen ved å vise at de også kan føre kamp i de mobiliserte enhetene. Ei parole om å støtte mobilisering vil jo bli meningsløs hvis ikke kommunistene også aktivt viser at de lar seg mobilisere, krevjer å få våpen og krevjer å bli satt inn der militærinnsatsen har noen betydning. Det som menes i prinsippprogrammet er at også de delene av folket som *ikke* blir mobilisert, folk som av en eller annen grunn er fritatt for mobilisering, kvinner, folk som mobiliseringsordren aldri når pga. kaos osv., også skal bidra til den militære motstanden.

En krigssituasjon vil bety i hvert fall i en

viss periode fronter, kaos, okkuperte områder. I okkuperte områder vil det ikke finnes noen regulære militærenheter. Der må det nettopp være geriljamoto stand for å få igang den militære kampen. Det er viktig at okkupasjonsmakta ikke klarer å opprette et område hvor de kan si at de har den militære kontrollen. Tyskerne prøvde å skape et sånt bilde etter kapitulasjonen i 1940. Det tok lang tid etter det før det blei noen form for militær motstand.

PATRIOTISK ENHETSFRONT

R.F.: — Dersom Norge blir okkupert, mener AKP(m-l) at det er riktig å organisere en front av alle patriotiske krefter, bygge en nasjonal folkehær og kaste angriperen ut. Alle patrioter vil bli ønska velkommen i denne kampen, sjølsagt også de som i dag er bitre motstandere av AKP(m-l) og sosialismen. Kan du si litt om hvordan du tenker deg denne fronten. Hvem tror du blir å finne i den?

Til venstre: Norsk infanterilag i vinterkamouflasje. Det er arbeidarklassen og folket som vil være ryggraden i en motstandskrig. Det vil være mer stemning for kapitulasjon i det imperialistiske borgerskapet, sjøl om situasjonen nå er gunstigere for effektiv motstandskamp enn den var i 1940. (Foto: Forsvarets presstjeneste) Til høyre: Norsk helikopter UH 1. B. Det er viktig alt i dag å slåss mot kapitulasjonisme innafor offiserskorpset og de væpna styrkene. Samtidig må det jobbes politisk for å minske muligheten for at soldater og offiserer skal vende våpna mot folket. (Foto: Forsvarets presstjeneste)

STEIGAN OM MILITÆRPOLITIKK

Vil det ikke være vanskelig å samarbeide med krefter som vil at Norge skal være kapitalistisk også etter at en angriper er kasta ut?

P.S.: — Det vil finnes skarpe motsigelser og kamp mellom forskjellige retninger innafor en sanna front. Men historiske erfaringer fra andre land viser at det likevel er fullt ut mulig med en slik front. Det oppsto en type samarbeid under siste krig. Men dette oppsto på borgerskapets premisser. Grunnen til at Norge ble kapitalistisk på borgerlig demokratisk vis etter krigen, var på grunn av at borgerskapet hadde ledelsen i motstandskampen.

Dette er ikke skjebnebestemt. Det må være arbeiderklassens politiske målsetting under en sanna motstandskamp å ta ledelsen i den motstandskampen, ikke overlate den til borgerskapet.

Det forutsetter igjen at arbeiderklassen og de revolusjonære er i første rekke fra starten av i en sanna motstandskamp. De kan ikke bare komme etterhvert slik som NKP gjorde. Det er et faktum at NKP hadde paroler *mot* motstandskampen fra 9. april. Det må vi aldri gjenta.

R.F.: — Du sier at det vil være mulig å danne en sanna front. Bør ikke dette prege den politikken AKP(m-l) fører i dag? Bør ikke partiet moderate kritikken av konservative kretser som peker på truselen fra Sovjet og som ønsker at Norge skal bli forsvart? Vil ikke en sanna politikk gjøre mulighetene for samarbeid i framtida bedre?

«Det er skadelig at kapitulasjonen kom i 1940. Vi vil kjempe for å hindre kapitulasjon»

NKP — YTTERSTE HØYRE

P.S.: — Nei, vi vurderer hver politisk gruppe ut i fra de politiske standpunktene de tar til forskjellige saker. Det er klart at når det gjelder spørsmålet om synet på Sovjet, så fins de mest reaksjonære standpunktene ikke hos de konservative du snakker om. De fins hos det såkalte «NKP» og innafor visse deler av SV. Disse kreftene går helt åpent inn for å legge seg inn under en sovjetisk okkupasjon. Høyre, DNA og LO-ledelsen er de mest reaksjonære på andre områder. La oss si vi diskuterer yrkesforbud. Her vet vi at Høyre og DNA står for en reaksjonær politikk. Vi må vurdere de ulike kreftene i forhold til den politiske situasjonen og de standpunktene de tar til den. Det som dominerer situasjonen i Norge i dag, hovedmotsigelsen, det er kampen mellom borgerskapet og arbeiderklassen og *ikke* kampen mellom en okupasjonsmakt og den norske nasjonen.

Når det skjer en sanna invasjon vil også

den politiske vekten i propagandaen bli endra utifra den situasjonen. Dersom de reaksjonære kreftene i Aftenposten slutter å føre en arbeiderfiendtlig politikk, så skal vi sjølsagt ikke kritisere dem for det, men det er det jo ingen grunn til å tru. Like liten grunn er det å vente at NKP skal føre en politikk mot Sovjet.

R.F.: — På det tidligere omtalte møtet i Oslo uttalte du deg mot NATO. Du sa at NATO er en imperialistisk militærallianse styrt av USA. Samtidig sa du at NATO ikke lenger er på offensiven. Du sa at NATO er en av faktorene som gjør Sovjet tilbakeholden med å angripe, og at en oppløsning av NATO nå vil framskynde krigen. Dette krever en forklaring. Hvordan kan du på den ene sida si at NATO sanna som situasjonen er, hindrer krigen i å bryte ut mens du i samme åndedrag utroper deg til motstander av NATO?

NATO KAN IKKE HINDRE KRIGEN

P.S.: — NATO kan ikke hindre krigen i å bryte ut, men det kan ikke være tvil om at NATO utsetter krigen. Det er snakk om to supermakter som står mot hverandre. Til et visst punkt bidrar balansen mellom dem til å utsette krigen. Men samtidig kan ikke det hindre krigen, for det er rivaliseringa som fører til krig. I den rivaliseringa er det nå Sovjet som er mest aggressiv og krever «lebensraum».

Vi ønsker ikke å la oss bruke av Sovjet til å gjøre det lettere for Sovjet å angripe Europa. Når Bresjnev starter en nøytronbombekampanje så er det ikke fordi Bresjnev er motstander av å bruke atomvåpen. Han plasserer gjerne atomvåpen under divisjonsjefenes kommando og utstyret gjerne de enkelte divisjonene med taktiske atomvåpen som kan utslette norske småbyer. Samtidig lager han agitasjon mot nøytronbomba. Han er opptatt av hva som gjør det lettest for den sovjetiske panserkila å trenge inn i Europa. Her må vi være istand til å ha en analytisk holdning til det som skjer. Vi er sjølsagt mot USAs nøytronbombe. Vi vil ikke la oss bruke av Bresjnev i det veldig dårlig kamuflerte spillet som dette er.

Når det gjelder NATO, så er det kritikk av NATO i Pravda hver dag. Det står framstilt som om NATO nærmest er en

STEIGAN OM MILITÆRPOLITIKK

okkupasjonsmakt i Norge. Det er ikke tilfellet. Det er Sovjet som er på offensiven overfor Norge. Samtidig er vi mot NATO fordi det er en ulikeverdig allianse hvor det er USA som dominerer. Det er en imperialistisk allianse som i et gitt tilfelle, vil avgi kontrollen over Norge hvis de trur de har større fordeler av det. Vi må ta stilling til de kreftene som finnes i verden i dag. Da må vi ikke late som om NATO ikke eksisterer. Vi kan heller ikke stille ensidige krav bare retta mot NATO. Vi må stille krav retta mot de to supermaktene. Vi må spesielt stille krav mot den aggressive opprustninga til Sovjet. Dette er hovedproblemet i dag. NATO er fortsatt en imperialistisk og ulikeverdig allianse. Derfor må vi være mot NATO, men ikke på Sovjets premisser.

R.F.: — En ensidig oppløsning av NATO ville altså være ugunstig for verdens folk?

P.S.: — Ja, det må være snakk om en faktisk nedrustning fra begge sider. Dette pekte også landa i den tredje verden på under FNs nedrustningskonferanse. De avslørte alt prat om almen nedrustning. De stilte krav om at de to supermaktene måtte nedruste.

NATO — ULIKEVERDIG ALLIANSE

R.F.: — Når det gjelder Norges forhold til NATO, så sa du at NATO binder Norge til en kommandostruktur kontrollert av Pentagon og Brussel. Når krigen bryter ut vil utenlandske krefter kommandere de norske styrkene. Du sa også at du foretrakk en borgerlig norsk hær under norsk kommando framfor en borgerlig norsk hær under NATO kommando. Kan du utdype dette litt nærmere?

P.S.: — Det som er den norske regjeringas siste sjølstendige handling militært sett, ifølge NATO-strukturen, er å overlevere kommandoen over de norske styrkene til NATOs integrerte kommando. Dermed har ikke den norske regjeringa noe mer den skulle sagt over de norske styrkene. Det er NATO-kommandoen som avgjør hvor og når de norske styrkene skal settes inn.

Det betyr at NATO-kommandoen kan bestemme at norske styrker skal brukes som kanonføde for f.eks. å lette presset på amerikanske styrker. De kan bestem-

Bildet over: Amerikanske soldater deltar i NATO-øvelser på norsk jord. Steigan begrunner fortsatt NATO-motstand med at norske soldater vil bli underlagt en NATO-kommando i tilfelle krig. De vil kunne bli utkommandert til en urettferdig krig som støttespiller for USA. NATO er dessuten en ulikeverdig og imperialistisk allianse.

Bildet under: Sovjetisk offiser deltar som observatør på en NATO-øvelse i Norge. Pravada kritiserer NATO daglig. De framstiller NATO som en okkupasjonsmakt i Norge, lignende argumenter dukker opp fra revisjonisthold fra tid til annen. Dette dekker over det faktum at Sovjet er mest aggressiv i dag.

STEIGAN OM MILITÆRPOLITIKK

me seg for å gi opp kampen i Norge og sette styrkene inn andre steder. De kan slutte avtaler med Sovjet som sier at: Der beholder Norge, vi tar Hellas.

Alt sånt er mulig. Jeg trur at de norske styrkenes mulighet til å gjøre en innsats mot et sovjetisk angrep, er mindre når vi er underlagt NATOs felleskommando.

R.F.: — Samtidig mener du at det ikke er riktig å gå ut av NATO på et hvert premiss?

P.S.: — Ja, det er klart! Skal Norge gå ut av NATO, må det finnes et alternativ som forutsetter at Norge retter seg imot de to supermaktene. Norge ut av NATO og inn i Warszawa-pakta vil jeg ikke ha noe av. Norge ut av NATO og full avrustning, ser jeg som en rein invitasjon til de sovjetiske generalene.

Det er klart at dersom Sovjet gjennomfører en opptrapping av den militære truselen mot Norge og innkaller Nordli til Moskva, og krever umiddelbar norsk utmelding av NATO, så vil det også være fullstendig forkastelig å gi seg inn på et sovjetisk krav. En norsk utmelding av NATO må skje på grunnlag av at det norske folket ønsker det, ikke som et resultat av forsøk på å legge Norge inn under sovjetisk innflytelse. Vi må stille klare betingelser. Jeg vil ikke ha NATO-motstand på Sovjets vilkår.

R.F.: — En storstilt kampanje for å få Norge ut av NATO er altså ikke aktuell politikk for AKP(m-l)?

SOVJET HOVEDFAREN

P.S.: — Det er ikke fra NATO den store truselen kommer. Den kommer fra den sovjetiske aggresjonspolitikken. Det er ingen politiske krefter i Norge i dag som er bekymra for en NATO-okkupasjon. Når USA ikke en gang våget å intervenere i Iran, et av verdens rikeste land, for å sikre sine interesser, hvor mange er det som trur de vil gjøre det i Norge. Dette tilhører 50- og 60-åra. 70-åra og opptakten til 80-åra, varsler om sovjetisk intervensjon og aggresjon: Angola, Eritrea, Kampuchea, Afghanistan osv.

R.F.: — Det finnes dem som sier at Norge er okkupert av NATO i dag?

P.S.: — Krefter i SV sier det. Men det synet har jo ikke engang oppslutning blant halvparten av deres egne velgere. Det er ikke et standpunkt som er særlig truverdig.

ALLIANSE MED HØYRE?

R.F.: — Krefter i SV, NKP og AUF vil sikkert si at du mener det samme om NATO og militæret som Høyre. Hva har du å si til det?

P.S.: — Jeg har ennå tilgode å høre høyrefolk si at den norske hæren er et klasseforsvar som er retta mot norske arbeidsfolk. Jeg har tilgode å høre disse kreftene si at den norske hæren sannsyn-

«Norge ut av NATO kombinert med krav om full avrustning, er en invitasjon til Sovjet»

ligvis vil kapitulere, og at det er nødvendig å føre folkekrig. Jeg har ennå tilgode å høre dem si at NATO er en imperialistisk militærallianse som fratar Norge råderetten over militærstyrkene. En annen sak er at det kan være likhet i enkeltvurderinger av den faktiske situasjonen. Vi har uavhengige vurderinger som tar utgangspunkt i arbeiderklassens interesser. Da kan det skje at våre standpunkter faller sammen med ulike politiske grupper. Dette er ikke noe rart eller unaturlig.

R.F.: — Revisjonistene vil sikkert forsøke å henge deg ut som militaristisk hauk og NATO-tilhenger etter dette intervjuet, er du ikke redd for det?

P.S.: — Jeg frykter ikke de revisjonistene som gjør det. Den militærpolitikken som de har lagt fram i form av SVs militærprogram på det siste landsmøtet, er reaksjonær. Den nevner overhodet ikke muligheten for en sovjetisk invasjon. De

må gjerne bruke hvilke skjellsord de måtte finne for godt. Det kan ikke skjule den livsfarlige politikken som de samme krefter legger opp til. Skjellsord vitner bare om mangel på tenkeevne og klassestandpunkt.

MOT PRINSIPPROGRAMMET?

R.F.: — Til slutt: Prinsipprogrammet til AKP(m-l) er vedtatt av valgte delegater på landsmøtet, hvordan kan du som partiformann nå gå åpent ut mot dette programmet. Er det ikke først og fremst din plikt som leder i AKP(m-l) å forsvare det utad?

P.S.: — Jeg går ikke «åpent ut mot» dette programmet. Jeg mener at dette programmet i hovedsak er riktig og bra. Sentralkomiteen i AKP(m-l) har vedtatt at vi skal starte en militærdiskusjon i partiet. Denne diskusjonen har pågått internt i partiet i ca. 1 år. Vi skal holde en militærkonferanse i år som skal ta stilling til en rekke av disse spørsmåla. Landsmøtet neste år vil ta endelig stilling til hvilken militærpolitikk som AKP(m-l) skal programfeste. Vi ønsker å bringe denne militærdiskusjonen ut til offentligheten slik at flere kan delta i diskusjonen. Det hele er altså i samsvar med våre organisasjonsprinsipper og vedtak.

SOVJET
 Oktober **TRUER**
NORGE

SLIK ER
SOVJETS
HÆR
 pris kr. 38,-

«DNA har ikke noe å skamme seg over i Tandberg-saka», slik ble partiets landsmøte åpnet i begynnelsen av mai. De samme tonene hørte vi fra DNA-pressa da Tandberg-konkursen var et faktum ved årskiftet 78/79. Fakta viser noe annet.

Det er det kapitalistiske systemet som knekket Tandberg, men DNA har påtatt seg ansvaret for å administrere dette systemet. De er en del av det sjøl. Gjennom industripolitiske nøkkelpersoner som Jens Chr. Hauge har DNA-regjeringa hatt stor innflytelse over drifta siden 1972. De disposisjonene som ble gjort da, var avgjørende for omfanget og tidspunktet for konkursen.

Tandbergarbeiderne ble offer for spekulasjoner. Mye tyder på at styret spekulerte på kortsiktig opptrapping innen forbrukerelektronikkproduksjonen. Dette skulle finansiere en gradvis omlegging til avansert og profittabel produksjon av data-teknologi og nedbygging av forbrukerelektronikk-produksjonen.

Desperate redningsaksjoner, innsprøyting av hundretalls millioner av skattebetalernes penger, kan ikke dekke over det.

TROSS REGJERINGA ETTER SYNDEBUKKI

Tandberg-skandalen,

Tandberg-konkursen er først og fremst et grav-monument over det kapitalistiske systemet. Det var en «mønsterbedrift» innen norsk næringsliv med klassesamarbeid satt i system. Der fagorganisering var «unødvendig» fordi alle problemer ble «løst» i føydale bedriftsforsamlinger.

Så viste det seg at kapitalismens økonomiske lover også innhentet dette drømmeslottet. Overproduksjonskriser og konkurser rammer det som for kort tid

siden var en gullgrube, slik er det og slik vil det alltid være så lenge dette systemet fungerer.

Grunnen til at vi trekker Tandberg-saka fram igjen, er at vi vil framheve DNA-regjeringas og statens politiske ansvar, et ansvar som de febrilsk har forsøkt å unndra seg. Sjøl om markedslovene knekket Tandberg er det opplagt at det også var interne disponeringer og organiseringa av produksjonen som var med på å bestem-

me omfanget og tidspunktet for konkursen. Dette er regjeringa og statens ansvar.

Når dette skrives er ennå ikke siste kapitlet avsluttet i Tandberg-konsernets historie, men vi vet at Tandberg er redusert fra et konsern på over 3000 ansatte til en håndfull hundre usikre arbeidsplasser. (Se eget statistisk materiale som er skilt ut i egne rammer.)

Vi verken kan eller vil ta stilling til alle

S JAKT R:

DNA's ansvar

enkeltdetaljene i forbindelse med konkurser, som f.eks. hvem som bør få kjøpe produksjonslokalene og restene av konsernet. Men vi ønsker å framheve at det som har skjedd ikke er et resultat av tilfeldigheter, men tvertimot at det skyldtes disponeringer som iallefall kan tidfestes tilbake til 1972 da staten for første gang kom inn i bildet.

I PR-kampanja for å redde partiets og statens gode navn og rykte i Tandberg-

affæren har Arbeiderpartipressa hevdet at staten først kom inn i Tandberg i 1978.

Staten gikk inn for å redde konsernet, men pga. de tidligere private eiernes feilaktige politikk kunne ikke redningsaksjonen lykkes, heter det.

Dette er ikke sant.

Alt i 1972 ved fusjonen Radionette/Tandberg kom staten inn med kapital og innflytelse på styringa av konsernet. Fusjonen kom istand på initiativ av davæ-

rende styreformann i Radionette, Jens Christian Hauge: «Det var Hauge som fikk (industriminister i DNA-regjeringa) Lied til å overtale meg», forteller Vebjørn Tandberg.

Advokat Jens Christian Hauge satt som styremedlem i Tandberg fra 1972 til 1978. Han ble da skiftet ut med sin kompanjong i advokatfirmaet Hauge, Stang Lund og Hauge jr. — Eilert Stang Lund. Han kunne således følge konsernet også det siste stykket fram til kirkegården ved stedfortreder.

HAUGE — NØKKELPERSON I DNA

Jens Christian Hauge er ingen hvem som helst. Hans karriere er lang og hans forskjellige meritter er utallige. En klar linje er imidlertid lett å finne. Det er han intime tilknytning til «Arbeiderbevegelsen», dvs. DNA. I 1945 gikk Hauge fra oppgaven som Milorgs leder til stillingen som Einar Gerhardsens sekretær. I samme år ble han forsvarsminister, en jobb han hadde til 1952. I 1955 var han justisminister en stund. Han er mangeårig nestformann i styrene for statens militære bedrifter Kongsberg Våpenfabrikk, Raufoss Ammunisjonsfabrikk og Marinens Hovedverft, Horten. Hauge må utvilsomt kunne kalles en av Arbeiderpartiets ledende industriarkitekter. Han har ledet industripolitiske utredninger for skiftende Arbeiderpartiregjeringer og han har opptrådt på deres vegne i viktige industriforhandlinger, sist i forbindelse med Volvo-avtalen.

I Tandbergs styre har Jens Christian Hauge utvilsomt fra første stund vært statens mann. Hans innflytelse i styret har økt i takt med statens økonomiske engasjement. I kraft av Hauges forbindelser i Tiltaksfondet/Industrifondet, Distriktenes utbyggingsfond, Industridepartementet, Norges Bank — alle institusjoner som i årene 1972–78 enten ga Tandberg lån, garanterte for lån, ga tillatelse til låneopptak e.l. — måtte hans ord i styret hele tiden hatt særskilt vekt.

EKSPANSJON I 1972

«Vi må nå en størrelse som gjør at Tandberg Radiofabrikk A/S kan konkurrere internasjonalt.» skrev Hauge i konsernets årsmelding for 1973. Og ekspansjon ble det. Produksjonskapasiteten ble

TANDBERG-KONKURSEN

økt betydelig. Arealet for produksjonslokaler steg fra 49 000 m² i 1972 (etter fusjonen) til 83 000 m² i 1977.

Denne enorme ekspansjonen er senere blitt ansett for en viktig årsak til Tandberg-konsernets vansker. Det er ikke minst dette f.eks. Arbeiderbladet har vist til når det skal konkretisere feiltrinnene til den tidligere Tandberg-ledelsen.

La oss se hva Vebjørn Tandberg forteller om Hauges reaksjon på kritikk mot denne ekspansjonslinja:

«På et styremøte bemerket jeg at vi kanskje hadde noe å lære av svenskene. De har trukket seg sterkt tilbake fra masseprodusert elektronikk. Til dette svarte Jens Christian Hauge indignert: «Vi skal ikke bry oss om hva svenskene gjør. De gjør så mye galt.»

Men i januar 1979 velger Arbeiderbladet å rette skytset mot den døde Vebjørn Tandberg for å dekke partiets og statens mann i styret. Var dette en ren refleks-handling fra bladets redaksjon eller et bevisst forsøk på å hindre svekket tiltro til Volvo-avtalens arkitekt på et tidspunkt hvor avtalen ennå så ut til å være liv laga?

Einar Gerhardsen gir i et intervju et bilde av Hauge som en åpen og menneskelig fyr som det er lett å samarbeide med. Vebjørn Tandberg synes ikke å ha merket noe til dette:

«Da problemene dukket opp, forsøkte styret å unndra seg sitt ansvar ved å fremstille administrasjonen som udeglig. Dette til tross for at styret aldri hadde reist noen kritikk og alle styrevedtak hadde vært enstemmige. Meget intelligente personligheter uten erfaring i markedsføring og personalforvaltning gir ved sin dominerende holdning en falsk trygghetsfølelse. Dette ennå mere når et styremedlem også fungerer som bedriftens betalte advokat i finanssaker.»

Det skulle være unødvendig å opplyse om at Tandbergs advokatfirma het Hauge, Stang Lund og Hauge jr.

Vebjørn Tandbergs påstand om manglende grep om ledelsen av bedriften er senere blitt bekreftet i den rapporten fra Industrifondet som ble offentliggjort i første halvdel av mars. Her heter det om perioden 1977–78:

«Tandberg-styrets planer og prognoser er sterkt skiftende og med så liten treffsikkerhet at de unndrar seg vanlig bedømmelse.»

Med en slik karakter for sin innsats i et

bedriftsstyre, skulle vel dette bety kroken på døra for videre karriere i den lei for de fleste. Ikke slik for Jens Christian Hauge. Han har «arbeiderbevegelsen» i ryggen...

HVORFOR SATSET TANDBERG PÅ DATA?

Fra et stykke ut i 1970-åra satset Tandberg-konsernet en god del på utvikling av nye produkttyper innen data: Dataskjermer, mikroanlegg og kassettbåndstasjoner. «Utviklingen av disse produktene var meget ressurskrevende og medførte t.o.m. i 1977 en stor belastning i selskapets lønnsomhetsutvikling», heter det i Tandbergstyrets redegjørelse. I en rede-

gjørelse for Stortinget var det tidligere understreket at produktseriene «måtte være relativt store for å kunne bære disse utviklingskostnadene».

Dette tyder på en langsiktig plan om omlegging av produksjonen, eller deler av produksjonen, fra forbrukerelektronikk til dataprodukter. En slik omlegging ville bety:

- overgang til en produksjon som ga bedre profitt
- et skifte fra forbruksvarer, dvs. salg av enkeltprodukter til enkeltpersoner, til kapitalvarer med salg av serier etter langsiktig leveringskontrakter med bedrifter. En slik omlegging ville være mindre ømfølelig overfor konjunkturedringer.

DET VAR EN GANG.....

Oversikt over Tandbergkonsernets anlegg januar 1978

Sted	Produksjon	Andre funksjoner	Antall ansatte	Areal (1000 m ²)
Kjelsås 1	data	konsernledelse	180 i data	10,0
Kjelsås 2	ingen	laboratoriumstaber	300	6,7
Kjeller	fargefjernsyn radio komponenter	konsern lager	450	20,0
Skullerud	båndopptakere læremidler mekanisk		350	16,7
Sandvika	fargefjernsyn radio høytalere	service salg	390	17,2
Notodden	radio høytalere komponenter		250	8,0
Haddington	fargefjernsyn		140	6,0

(Stortingsproposisjon nr 79 1977-78, Om refinansiering og reorganisering av Tandberg Radiofabrikk A/S)

TANDBERG-KONKURSEN

— at Tandberg-konsernet kommer på linje med den øvrige norske elektronikk-industrien hvor staten hadde interesser.

Når konsernet satset på utvidet *produksjonskapasitet* for forbrukerelektronikk, men samtidig lot data få store deler av utviklingsmidlene tyder dette på at konsernet ville bruke masseproduksjon av tradisjonelle Tandberg-produkter for å finansiere en omlegning.

Det er derfor ikke urimelig å anta at forbrukerelektronikken var på vei ut i Tandberg, men at ledelsen ønsket å presse situasjonen først.

Konkursen og deretter saneringa av mesteparten av produksjonskapasiteten for forbrukerelektronikk er derfor neppe

noe brudd på statens langsiktige politikk for Tandberg. Feilbedømmelse, udugelighet og rot i en bedriftsledelse hvor staten alt fra 1972 hadde ikke ubetydelig innflytelse, gjorde at denne saneringen kom *tidligere enn planlagt* og derfor ble gjennomført på en mer oppsiktsvekkende og brutal måte enn ellers hadde vært tilfelle.

Uansett står resultatet klart, at sanering av produksjonen av forbrukerelektronikk har vært intensjonene til DNAs stasbyråkrater hele tida. Derfor er det forsvarlig å konkludere med at alt snakk om «redningsaksjoner» fra regjeringa siden konkursen var et faktum, var spill for galleriet.

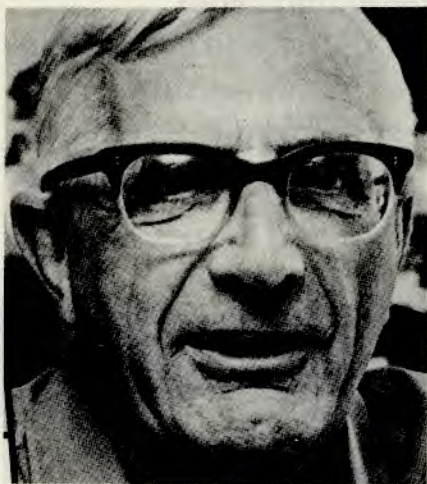
En regjering som har forsøkt å mar-

kedsføre seg sjøl under mottoet «Sysselsettingen og sikring av arbeidsplassen er overordnet alt» bør helst ikke ha en industripolitisk skandale som Tandberg på sitt politiske rulleblad. Det er derfor ikke det minste rart at DNA-ledere er på febrilsk jakt etter syndebukker og toer sine hender, men de historiske fakta er klare og vil dømme dem som ansvarlige for all framtid.

U.A.

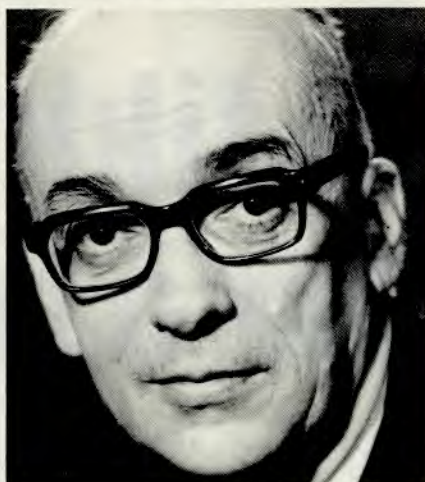
Note

Alle sitatene av Vebjørn Tandberg er hentet fra notatet «Tilbakeblikk» som han etterlot seg da han døde.

Høsten 1977 begikk konsernets stifter **Vebjørn Tandberg** selvmord. Han etterlot seg imidlertid et notat «Tilbakeblikk», hvor han går skarpt til rette med bl.a. Jens Chr. Hauge. Det er derfor ikke noe risikofritt foretagende å angripe den døde bedriftslederen for Arbeiderpartipressen.

Fhv. industriminister **Finn Lied** overtalte Vebjørn Tandberg til fusjonen med Radionette i 1972 som ble begynnelsen til slutten for konsernet. Som styreformann for Tandberg 1977–78 fikk den tidligere DNA-ministeren sammen med Hauge den attest at deres planer og prognoser var så slette at de «unndrar seg vanlig bedømmelse». (Industrifondet)

DNAs stjerneforhandler **Jens Chr. Hauge** i Tandberg-styret — «uten erfaring i markedsføring og personalförvaltning (og) gir ved sin dominerende holdning en falsk trygghetsfølelse ...» (Vebjørn Tandberg)

Noen nøkkeltall for Tandbergkonsernets utvikling	1971	1972 ¹	1973	1974	1975	1976	1977
Brutto omsetning (mill. kr.)	180	370	500	600	660	705	565
Netto resultat (mill. kr.)	1	0	4	4	0	+33	+125
Bokført egenkapital (mill. kr.)	44	53	55	56	52	19	+65 ²
Egenkapital (%)	22	17	13	10	10	3	—
Antall ansatte pr. 31/12	1480	2450	3000	3230	2970	3250	2400
Produksjonsanlegg (1000m ²)	32	49	56	76	79	79	83
Omsetning pr. ansatt (1000 kr.)	120	150	170	180	220	220	230
Omsetning pr. lønnskroner	3,20	3,70	3,80	3,70	3,40	3,30	2,70

1) Dette år ble Tandberg og Radionette sammenslått.

2) Etter oppskrivning av bygninger med 45 mill. kroner. (Stortingsmelding 60 (1978–79) s. 43)

TANDBERG-KONKURSEN

Pensjonistene må svi for DNAs konkurs- politikk

Det hører med til Tandberg-føydalismens historie at det aldri ble opprettet egen pensjonskasse for de ansatte. Da bedriften gikk konkurs fulgte det interne pensjonssystemet med i dragsuget.

«Industridepartementet kan ... ikke se at staten kan gå ut med noe spesielt tilbud i pensjonsspørsmålet.»

Med disse ordene avfeier DNA-regjeringa Tandbergarbeidernes krav om sikring av opparbeidede pensjonskrav på 71,5 millioner kroner. I konkursboet er disse uprioriterte fordringer.

Det er i Stortingsmeldinga fra mars i år at regjeringa på denne måten fraskyver seg ethvert ansvar i pensjonsspørsmålet. Av meldinga går det forøvrig fram at Forsikringsrådet alt i 1964 i et brev til Tandbergledelsen pekte på det betenkkelige i at det ikke var opprettet egen pensjonskasse eller gjennomført andre tiltak for å sikre opparbeidede pensjonsrettigheter. Det ble ikke gjort den gang. *Og heller ikke senere da staten ble eneier av konsernet.* Denne politikken fra regjeringa Nordli er godt egnet til å illustrere den definisjon en biter sosialdemokrat har gitt begrepet «arbeiderregjering»: — En regjering som er utgått fra arbeiderbevegelsen for aldri å vende tilbake.

KLUBBFORMANN HARALD SVENDSEN:

- Opprettelse av selskap for de ansatte og utarbeidelse av konsulentrapport var et blindspor.
- Konkursen skyldes udugelig ledelse og gamle feil i firmaet.
- Statens ansvar å sikre arbeidsplassene!
- Tandbergarbeiderne burde gått til direkte aksjoner med en gang konkursen var et faktum.

Dette er noe av de tingene som Harald Svendsen, klubbformann på Tandberg-Skullerud, tar opp i dette intervjuet med Røde Fane.

Vi fikk 200 000 for å holde os

— Tandberg er i årevis blitt betraktet som litt av en mønsterbedrift innafor norsk næringsliv, hvordan forklarer du konkursen? Vi har jo fra forskjellig hold hørt forskjellige teorier. Noen hevder at det skyldes dårlig ledelse og overadministrasjon, andre igjen peker på overproduksjon innafor forbrukerelektronikksektoren?

H.S.: — Jeg mener at det ikke var produktene, kvaliteten på dem og forholdet til markedet som kan forklare konkursen. Det var først og fremst interne svakheter i Tandberg-konsernet og hele organisasjonsformen i bedriften. Hele den gamle hierarkiske strukturen som nær-

mest må kalles føydal med en stor uproduktiv funksjonærstab. Den tidligere kongstanken i Tandberg om at alle skulle rekrutteres internt førte til at folk ble sparaka oppover enten de var kvalifisert eller ikke så lenge de var «ja-mennesker» i forhold til bedriftsledelsen. Dette skapte en oppsvulma og uproduktiv funksjonærstab og en usunn atmosfære i bedriften.

— Nå ser vi jo at alle skylder på alle når ansvaret for konkursen skal fordeles. Tradisjonelle Høyre-politikere og krefter i det private næringsliv mener at feilen oppstod da staten kom inn i bildet i 1972, mens DNA-regjeringa skylder på den gamle ledelsens udugelighet. Noen mener at

TANDBERG-KONKURSEN

s i ro

styrebyråkratene til DNA, Finn Lied og Jens Hauge, kjørte Tandberg i grøfta, hva mener du?

H.S.: — Problemene lå i konsernet fra gammelt av, ellers hadde det jo ikke oppstått en så akutt krise som gjorde det nødvendig for staten å gripe inn. Men samtidig er det klart at etter at staten kom inn i bildet for alvor for to år sia kunne drifta ha vært slik at en konkurs kunne vært unngått. Jeg mener at det både er fortidas feil og staten som har kjørt bedriften i grøfta. Feilen var blant annet at ingen hørte på det rådet de ansatte kom med, nemlig at bedriften burde ha gjennomgått en reorganisering for å få bukt med den store uproduktive funksjonær-

staben og for å bedre produksjonen. Dette var jo også i tråd med de vedtakene Stortinget kom med da de skøyt inn 240 millioner og staten overtok som eneaksjonær. Men ledelsen var for svak til å gjennomføre dette. I stedet for å løse problemene satte de seg ned for å finne sydebukker innen konsernet og satte forskjellige avdelinger opp mot hverandre. De mente f.eks. at lett-stereo produksjonen på Kjeller var spesielt dårlig osv. Vi var jo nede i departementet i fjor og påpekte da at hvis Tandberg skulle reddes måtte lederne bort. De sa seg enige med oss, men det ble ikke gjort noe. Vi ble istedet kjørt konkurs og så fikk staten det travelt med å plukke ut sydebukker og tok Kjel-

ler når det ikke lenger var politisk mulig for dem å fortsette med hele bedriften inntakt.

— **Arne-arbeiderne har nå gått til rettsak mot tidligere industriminister Gjerde for løftebrudd, de har oppsummert at regjeringa ikke er å stole på, er dere enig i det?**

H.S.: — Ja, det var jo et TV-program som omhandlet nedleggelse ved våre bedrifter og også den vellykka kampen som arbeiderne ved Jacobsen i Hokksund førte for å bevare arbeidsplassene. Vi kjente oss godt igjen. Feilen vi gjorde var at vi lot oss passifisere da regjeringa ga oss 200 000 kroner for å utrede alternativ drift gjennom et eget selskap. Vi burde i stedet ha tatt kampen opp aktivt fra første stund vi følte at bedriften var trua og stått på kravet om en helhetsløsning med alle bedriftene inntakt. Vi skjønte jo etterhvert at dette var et spill. Vi fikk 200 000 kroner for å holde oss i ro, det var aldri på tale slik vi trudde, at det skulle bli full drift sjøl om utredningen hadde gitt positivt resultat. Istedet ble jo bedriften lagt ned bak ryggen på oss mens vi «utredet».

— **Men spiller ikke markedsituasjonen noen rolle, er det ikke noe i at det er overproduksjon i forbruker-elektronikksektoren?**

H.S.: — Det er jo stor konkurranse på markedet, bl.a. når det gjelder stereo. En viss overproduksjon er det vel, men vi mener fortsatt at vi har livets rett. Og det er ikke markedsproblemene først og fremst som førte til vanskelighetene. Ledelsen klarte ikke å gjennomføre den reorganiseringen som Stortinget satte som betingelse for å støtte oss, derfor fikk vi ikke ned prisene på produktene.

— **Når du ser tilbake på den tida da konkursen trua, hva har du lært av deraksjonene dere hadde da?**

H.S.: — Da vi krevde at noe måtte gjøres og ledelsen måtte skiftes, fikk vi høre at det kunne skade markedsituasjonen hvis vi gikk ut og lagde sak av dette. Når vi så gikk konkurs er det lett å se at dette var noe myndighetene sa for at de skulle hindre oss i å gjøre noe før det var for seint.

— **Da dere opprettet selskap var det ment som en taktikk fra deres side for å komme i en formell forhandlingsposisjon, eller var det ment som en strategi for å bevare arbeidsplassene?**

TANDBERG-KONKURSEN

H.S.: — Det var nok ment som en strategi for å bevare arbeidsplassene. Vi var jo så naive at i trudde det var tilstrekkelig å **overbevise** myndighetene om at bedriftene hadde livets rett. Nå ser vi jo at myndighetene på dette tidspunktet ville ha tomme bedriftslokaler på Kjeller uansett, ellers hadde jo hele konkursen kommet i et latterlig skjær. De 200 000 krone var småpenger fra myndighetene for at vi skulle holde oss i ro og utrede.

Nå trenger det jo ikke i seg sjøl å være feilaktig å danne eget selskap slik vi gjorde for å komme i en forhandlingsposisjon. Hvis vi hadde brukt denne posisjonen som et redskap til å gå ut og skaffe oss støtte, hadde det vært noe annet, men vi hadde illusjoner og løp istedet i regjeringskontorer og departementskorridorer. I stedet for å sette oss ned og være «seriøse» burde vi ha samlet offentlige midler o.l. til aksjekapital så skulle vi brukt dette som pressmiddel overfor myndighetene. Myndighetene har jo fått oss til å tro at vi må levere egne konsulentrapporter for at vi i det hele tatt skal bli tatt alvorlig, man blir liksom ikke regnet som seriøse hvis man ikke har noe konsulentselskap å vise til. Det fører helt galt av sted å akseptere dette for arbeidere.

— **Så du konkluderer nå med at det at dere i det hele tatt gikk inn på å engasjere et konsulentfirma for å utrede om konsernet var drivverdig, var et blindspor?**

H.S.: — Det er et klart blindspor. En konsulentrapport betyr ikke å legge sammen to og to og få fire, man kan få de åtte og seks til å bli fire hvis man ber om det. Man får kort og godt det resultatet man bestiller utifra en konklusjon som er truffet på forhånd.

— **Dere har jo stilt krav overfor staten om å bevare arbeidsplassene. Hvor riktig er det å be staten holde kunstig liv i det som kan fortone seg som dødsdømt bedrifter?**

H.S.: — Jeg mener at det er statens ansvar å komme inn i tilfeller som dette for å sikre arbeidsplassene og trygge systemsettingen. Det at en bedrift som Tandberg kan virke dødsdømt betyr ikke nødvendigvis at den er det. Slik som det ble gjort med Tandberg er jo håpløst når de bare sprøyta inn millioner på millioner mens den gamle ledelsen satt og dreiv på som de hadde gjort før. Det må jo gjøres

Fra Tandberg Radiofabrikk. En gang var Tandberg-imperiet regnet som en mønsterbedrift med sikre arbeidsplasser. Etter konkursen der imperiet raste i grus har selskapet Tandberg Industrier A/S overtatt driften med 430 arbeidsplasser på Skullerud der Harald Svendsen er klubbformann, og ca. 100 arbeidsplasser på Kjeller. De ansatte har fortsatt oppsigelsesspøkelset hengende over seg. Kampen for å sikre disse arbeidsplassene fortsetter.

noe for å rette på tilstandene. Men det er klart at arbeidere som står overfor trusselen om nedleggelse ikke må akseptere bedriftsøkonomiske hensyn når de stiller krava om å bevare arbeidsplassene. Slike hensyn må komme i annen rekke.

— **Betyr det at du mener at det er statens ansvar å redde arbeidsplasser som er truet av konkurs?**

H.S.: — Kravene må rettes til staten, det er helt klart. Men samtidig må det også kreves tiltak som gjør at bedriften kan komme på fote, slik at det ikke skjer som på Tandberg der det ble sprøytet inn kapital som gikk rett til kreditorene mens ar-

beidsplassene gikk dukken igjen i neste omgang. Arbeiderne må følge nøye med og ikke tro at alt er vel bare staten kommer inn, da kan man få en ubehagelig overraskelse igjen ganske fort.

— **Hvis dere hadde valgt en harde linje fra starten av kunne det sett anderledes ut i Tandberg nå. Vi så jo tilløp til militante aksjoner, bl.a. med å blokkere lageret med biler. Kort sagt, kunne kampen ha vært vunnet?**

H.S.: — Vi skulle gått til aksjoner med en gang konkursen truet i stedet for å gi oss inn på det spillet som vi har snakket om med konsulentrapporter. Det er en av

TANDBERG-KONKURSEN

årsakene til at vi ikke vant fram med våre krav. Jeg tror resultatet hadde blitt et annet hvis vi hadde valgt en mer militant aksjonsform. Jeg tror at arbeidsplassene kunne vært sikret hvis vi hadde brukt det selskapet vi dannet til å aktivisere folk her og til å gå offensivt ut med f.eks. aksjetegning for å bruke det som pressmiddel overfor myndighetene.

— **Hva slags støtte har dere fått fra ledelsen i fagbevegelsen?**

H.S.: — Vi har ikke fått den støtten vi hadde håpet på, bl.a. har vi ikke hørt et ord fra avd 1 i Jern og Met. her i Oslo. Det syntes jeg hadde vært naturlig sjøl om vi ikke er medlemmer av avd. 1, men har industriforbundsorganisering med direkte tilknytning til LO. Vi sendte bl.a. ut et skriv da konkursen truet der vi ba om støtte, dette har vi fått kritikk for. Vi fikk høre fra ledelsen i avd. 1 at slik støtte skulle godkjennes sentralt, og vi skulle ikke ta kontakt direkte med andre klubber, det var liksom ikke god tone det. Vi har altså fått irettesettelser, men liten støtte.

— **Men hva med folk på grunnplannet i fagbevegelsen og den vanlige mannen i gata, hvordan har støtten vært der?**

H.S.: — Den har vært stor helt til det siste. Vi har inntrykk av at det er stor sympati for at vi satte hardt mot hardt når også arbeidsplassene på Skullerud var truet. I slutten av mars gikk det opp for oss at situasjonen var alvorlig. Da trudde vi at bevilgningene var gått igjennom i Stortinget og at ordinær drift kunne komme i stand 1. april. Det skjedde jo ikke for det ble hele tiden stilt nye betingelser og forutsetninger. Vi fikk tre ukers frist til å finne nye interessenter. Til tross for at de ble funnet, ville jo ikke departementet godkjenne dem heller. Da fant vi ut at streikeaksjoner var det eneste midlet vi hadde igjen.

— **Det at dere nå har valgt aksjoner og en hardere linje er det en slags oppsummering av de erfaringene dere har gjort fram til nå?**

H.S.: — Absolutt. Vi har lært at aksjoner er det eneste språket myndighetene forstår. Nå ser det ut som arbeidsplassene er sikret og det hadde de ikke vært om vi ikke hadde satt hardt mot hardt. Fra å være en bedrift med 3000 ansatte hadde vi i dag hatt 150 igjen om myndighetene hadde fått det som de ville. — Da var det på tide for oss å si stopp.

TANDBERG FRA ÅR TIL ÅR

- 1933 Tandberg Radiofabrikk (TRF) startet
- 1939 Vebjørn Tandberg overfører eiendomsretten til fabrikkens til en selvstendig stiftelse, Tandberg Radiofabrikks Fond. Bedriften organisert som aksjeselskap med fondet som eier 5 år senere.
- 1944 Personalforeningen på Tandberg dannet, en forening av både bedriftsledelsen og de ansatte.
- 1948 Arbeidstiden ved TRF satt ned fra 42 til 39 timer i uka. Nedsettelse fra 48 til 42 skjedde alt i 1937.
- 1954 Den første stereobåndopptakeren fra Tandberg.
- 1958 Den første svart/hvitt TV-mottaker
- 1961 Det første språklaboratorium
- 1970 Den første norskutviklede farge-TV-mottakeren fra Tandberg. En salgsprognose fra Radiobransjens fellsråd for farge-TV viser stigning fra antatt årlig salg i 1970 på 5000 mottakere til 55 000 i 1975.
- 1971 TRF søker om tillatelse til å oppta et partialobligasjonslån på 20 mill. kroner for å finansiere et planlagt bygg på Skullerud. Radionette i vansker. Vebjørn Tandberg avviser forslag fra industriminister Finn Lied om å overta Radionette. Ekstraordinær generalforsamling i Radionette, advokat Jens Chr. Hauge overtar som styreformann.
- 1972 Fusjonsforhandlinger Radionette/Tandberg i gang og ender med en prinsippavtale 19/5. Jens Chr. Hauge inn i TRFs styre. TRF får nå samtykke til å oppta partialobligasjonslån, og får også lån og garantier fra Tiltaksfondet og Strukturfinans. Dette ble innledningen til en rekke lån, lånegarantier, osv. i årene 1972—77 hvor TRF blir mer og mer avhengig av forskjellige statlige fonds.
- 1973 Produksjonen på Notodden starter opp.
- 1974 Produksjonen starter opp på Skullerud.
- 1975 Produksjonen i datterselskapet i Haddington, Skottland starter opp.
- 1976—77 Salgssvikt og voksende underskudd
- 1977 På bakgrunn av underskuddet i 1976 søker TRF om og får et lån på 20 mill. og en lånegaranti på 10 mill. i industrifondet. Stiftelsens kontroll over bedriften svekket, tidl. industriminister Finn Lied overtar som styreformann.
- 1978 I februar vedtar Stortinget at staten overtar TRF som eeneier. Tidligere lån på 55 mill. kroner avskrives. Nykapital og tilskudd på 135 mill. inn i bedriften. I mars fjernes Finn Lied og Vebjørn Tandberg fra styret. Jens Chr. Hauge overlater sin plass til sin firmakompanjong Eilert Stang Lund. Det nye styret under ledelse av Kjell Anda leverer inn konkursbegjæring. TRF konkurs i desember.
- 1979 Tandberg Industrier A/S opprettes av Industridepartementet og Industrifondet i fellesskap og står for produksjonen av læremidler og tynge stereoprodukter. TRF Datadivisjon overtas av et selskap hvor Siemens har 51 prosent av aksjene. De ansatte danner sitt selskap og får 200 000 kroner til utredninger av staten. osv., osv.

Røde Fane bringer her et intervju med Hans Ebbing om teorien om Sovjet som «overgangssamfunn».

Ebbing lanserte teorien om overgangssamfunnet i Kontrast nr. 1 og 3 1975. Så blei det lenge stille omkring teorien.

Når vi i dag finner det riktig å grave fram denne diskusjonen igjen, skyldes dette at teorien ikke lenger bare finnes i Kontrast sine avkroker. Overgangssamfunnet er blitt det teoretiske og ideologiske grunnlaget for SVs forsvar av de nye tsarene i Kreml. Riktignok ikke formelt, det er ikke fattet noe vedtak om dette spørsmålet.

Teoriens suksess i SV skyldes nok også at den sier så lite om hva det er overgang fra, og hva det er overgang til. Dermed kan opportunisten av forskjellige avskygginger forenes, både de som mener at Sovjet er på veg bort fra sosialismen, og de som mener det motsatte.

Røde Fane-redaksjonen ser ingen grunn til å svare på intervjuet i dette nummeret. Vi kommer imidlertid tilbake med en kommentar i et senere nummer.

RF: — Hans Ebbing, står du fortsatt ved teoriene dine fra «Kontrast» i -75?

HE: — Ja, i hovedsak gjør jeg det.

RF: — Hva legger du i ditt begrep om overgangssamfunnet?

HE: — Med begrepet overgangssamfunn forstår jeg ikke et bestemt slags samfunn, men samfunn som befinner seg i «overganger» mellom historisk ulike typer av samfunn.

Tar vi f.eks. utgangspunkt i skillet mellom sosialisme og kommunisme, vil også et sosialistisk samfunn være et overgangssamfunn, et samfunn i en overgangsperiode der klassemotsetningene brytes mot hverandre. Kapitalismen overvinnes, statsmakten avvikes som en fremmed makt «over» klassene ... kort sagt: Et samfunn som utvikler seg i retning et klasseløst samfunn, dvs. et samfunn der skillet mellom dem som styrer og dem som blir styrt er opphevet.

Dette er den klassiske oppfatningen av samfunnet i overgangsperioden med proletariatets diktatur som hendende statsmakt. Slik «burde» Sovjetunionen, Kina osv. ha utviklet seg utifra de sosialistiske målsettingene som i utgangspunktet var

tilstede i de to revolusjonene, hvor forskjellige de enn var.

RF: — Så du mener at oktoberrevolusjonen i 1917 i Sovjet var en sosialistisk revolusjon?

HE: — Ja, det var jo både en sosialistisk og en borgerlig revolusjon. Men oktoberrevolusjonen var i hovedsak sosialistisk i den forstand at arbeiderklassen tok den politiske makten gjennom sovjetene.

I dag har ikke alle samfunn denne sosialistiske klasseløse tendensen i seg. Tvert om: Tilbakeslagene i revolusjonen i Sovjet, isoleringen av Sovjet i en internasjonal sammenheng ga samfunnsutviklingen en ikke-sosialistisk karakter. Ikke en utvikling tilbake til den gamle kombinasjonen av kapitalistiske og halvasiatiske forhold som i tsarens Storrussland, men til noe nytt; Nye sosiale sjikt, nye privilegier, nye maktformer som ganske visst bar og bærer den dag i dag det gamle samfunnets merker, men som likevel er svært forskjellige.

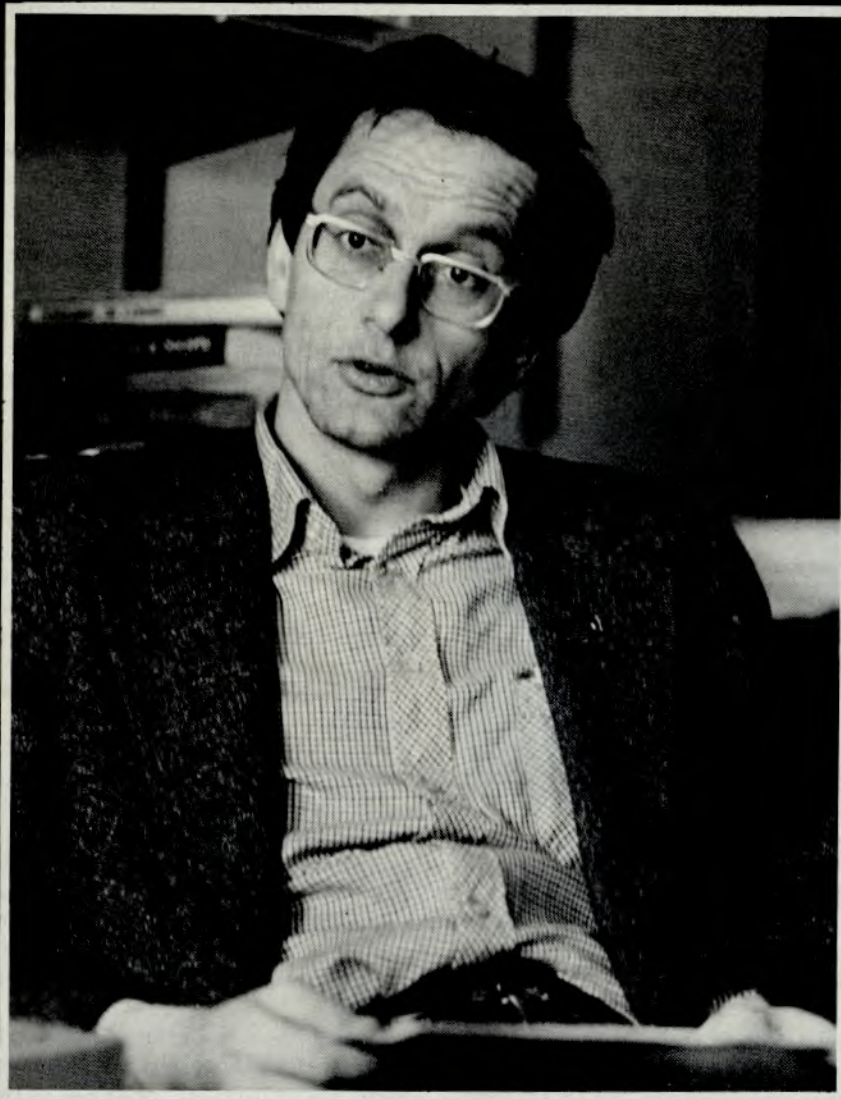
RF: — Kan du si bestemt når tilbakeslagene begynte?

HE: — De begynte allerede med intervensjonskrigene like etter revolusjonen. Seinere kom de økonomiske problemene

*— Sovjet er slett ikke på noen offensiv, forsikrer Hans Ebbing, mannen bak SVs teori om Sovjet som et «overgangssamfunn». Ebbing er ansatt på Universitetet i Bergen, har vært med i SVs hovedstyre, og tilhører den såkalte venstrefløyen i partiet.
(Foto: Røde Fane)*

**MANNEN
BAK SV'S
TEORIER OM
OVERGANGS-
SAMFUNNET:**

**«Sovje
på offe**

t er slett ikke
nsiven»

som førte til NEP-politikken, nedbyggingen av sovjetene osv.

RF: — Når førte disse tilbakeslagene Sovjet inn på en ikke-sosialistisk utvikling?

HE: — Allerede i 1919 var dette tilfelle. Lenin snakker da i polemikken mot Bukharin om at Sovjet var nødt til å utvikle en ny type kapitalisme. Samtidig skriver Lenin bl.a. i forbindelse med den 9. partikongressen at sovjetstyret bare var et styre på vegne av arbeiderklassen. Lenin begrunner dette bl.a. med det lave kulturnivået hos arbeiderklassen. I alle tilfelle var det det første skritt på veien til å frata arbeiderklassen makten. Utifra dette mener jeg at jeg også har Lenin med meg når jeg sier at Sovjet allerede da var inne på en ikke-sosialistisk utvikling.

RF: — Men Lenin snakker jo om arbeiderklassens statsmakt også i 1923 — du tar ikke det som Lenin omtalte som den sosialistiske statsmaktens problemer feilaktig til inntekt for at han mente at der ikke var sosialisme?

HE: — Nei, Lenin snakker sjøl om Sovjetstaten som «et borgerlig tsaristisk sammensurium bestrøket med et tynt lag sovjetolje». Han snakker om en ny type kapitalisme osv. I realiteten kjemper han hele tiden for at revolusjonen skal holde stillingen for om mulig å gjøre nye framstøt senere. Han kan ikke ha ment at staten var et effektivt redskap for arbeiderklassen.

RF: — Tok Lenin feil da han gikk mot dem som sa at det var for tidlig med revolusjon i Sovjet da?

HE: — Nei, han hadde rett i den forstand at den internasjonale utviklingen muliggjorde revolusjon i det tilbakeliggende Russland.

Men jeg mener han hadde en altfor optimistisk vurdering av arbeiderklassens styrke og nivå. Han feilvurderte situasjonen internasjonalt og i partiet, f.eks. når det gjaldt Stalin og hva han sto for. Han forsto ikke hvilken makt byråkratene fra tsarens tid var i ferd med å oppnå i partiet. Dessuten undervurderte han sterkt problemene med bøndene.

RF: — Over til noe annet: Hvordan kan du som marxist begrunne at ikke noen klasse har statsmakten i Sovjet?

HE: — Spørsmålet ditt beror på en misforståelse. Staten i Sovjet, Kina osv. er selvsagt ikke klasseløs. Problemet er å bestemme karakteren av den klassen

EBBING OG OVERGANGSSAMFUNNET

som bærer staten. Vår analyse har vist at det klassebegrepet vi bruker på det kapitalistiske samfunnet kommer til kort når det gjelder å gripe realitetene i Sovjet, Kina osv. Det dreier seg her ikke om historiske klasser i samme historiske forstand som f.eks. borgerskap og arbeiderklasse er historiske klasser. Det dreier seg om klasser som på en måte ikke har noen «historisk rolle», men nettopp er sosiale overgangsgupper, preget av at disse samfunnene er verken fugl eller fisk.

Men jeg mener at der er en klasse ved makten, hvis vi f.eks. bruker Lenins kriterier for klassebestemmelse.

RF: — Hvordan kan en klasse ikke ha noen historisk rolle?

HE: — På den måten at denne klassen ikke er istand til å innlede noen ny historisk epoke. Den er ikke istand til å innføre sosialisme, kapitalismen ville ta knekken på den. Dette i motsetning til borgerskapet som er historiske bærere av kapitalismen og arbeiderklassen som er bærere av sosialismen.

Denne klassen har ingen progressiv historisk funksjon, den er bare interessert i å opprettholde status quo, noe annet er døden for den selv. Den er sterkt privilegert, men har bare en formell kontroll over økonomien og er ikke istand til å gjennomføre en reell planøkonomi.

RF: — Men er ikke den økonomiske basisen for borgerskapet under kapitalismen og denne nye herskerklassen i Sovjet den samme?

HE: — Nei. Borgerskapet har sitt materielle grunnlag i eksistensen av selvstendige kapitaler, sjøl om de i noen tilfeller er statseid. De herskende klasser i Sovjet (og Kina) har sitt grunnlag direkte i statsapparatet. Produksjonsforholdene eksisterer ikke på siden av statsmakten som i kapitalistiske land, men er knyttet sammen med statsmakten. Politisk og økonomisk makt flyter direkte sammen.

Selvsagt kan da disse gruppene bruke sin makt til å innføre kapitalistiske forhold igjen. Men det skjer ikke uten risiko. For det første vil ikke arbeiderklassen (som er en annen slags arbeiderklasse enn i de kapitalistiske land) sitte rolig å se på det. For det andre vil det bety at de mister de privilegier og maktgrunnlag som har sin basis i at statsmakten er slik den er i dag.

Slik statsmakten er i Sovjet, er den alt for byråkratisk og så fylt av indre motsetningsforhold at den ikke kan fungere som

et effektivt kapitalistisk statsapparat. Til tross for sikkert mange forskjeller mellom Bresnev og Deng Xiaoping har de det til felles at deres basis ligger i statsapparatet, ikke i produksjonsforhold «utenfor» staten, og følgelig er deres sosiale situasjon svært ustabil. Begge kan over natten (pga. politiske fraksjonskamper i stat og partiledelse) styrtes ut i det ytterste mørke og gjenfinne seg selv som bestyrere av et kraftverk (jfr. Molotovs skjebne) eller som gatefeiere, i en arbeidsleir e.l. Denne ustabiliteten i deres sosiale forankring er karakteristisk og springer ut av over-

gangskaraktene til disse samfunnene som på visse områder er like, på andre forskjellige.

Alt dette gjør at det ikke er mulig å sette likhetstegn mellom den sovjetiske herskerklassen og borgerskapet i de vestlige land.

Mens borgerskapets makt bygger på kontroll over kapital og merverdi, bygger den nye herskerklassen i Sovjet sin makt på verv i statsapparatet eller partiet som igjen kontrollerer merproduktet og produksjonsmidlene. Av dette merproduktet skaffer de seg sine privilegier.

RF: — Dette er altså statssosialismen?

HE: — Uttrykket var ikke særlig heldig valgt, da det har forårsaket unødvendige misforståelser. En «sosialisme» som består av et gigantisk statsapparat, hemmelig politi, konsentrasjonsleire, arbeidsleire osv. er selvsagt ikke noen sosialisme. At disse utvekstene i dag er mindre enn under Stalin endrer ikke på dette. Sagt på en annen måte: «Sosialismen» i Sovjet er bare «sosialisme» for de øverste delene av statsbyråkratiet, ikke for arbeiderne. Følgelig er det «statssosialisme». Begrepet er altså ironisk ment og knytter an til

Lenins polemiske bruk av dette i debatten med «statssosialistene» i den andre internasjonale som med sosialisme mente det samme som en altomfattende statsmakt, ikke som hos Lenin et samfunn hvor statsmakten er i ferd med å brytes ned, hvor statsfunksjonene er i ferd med å overtas av massene gjennom deres egne organer, jfr. arbeiderrådsproblematikken. Det er en slik hendende statsmakt Lenin kaller proletariats diktatur.

Hos Stalin derimot, står proletariats diktatur for det motsatte, et stadig sterkere og mer omfattende statsapparat. Hvis et overgangssamfunn er et sosialistisk overgangssamfunn kan det bare bety at statsmakten er hendende. Dette er den opprinnelige betydningen av proletariats diktatur, som har fått et motsatt innhold i den stalinistiske tradisjonen. Dette er en viktig grunn til at AKP har vært så lite flinke til å begripe overgangsproblematikken. Dere setter begrepet på hode.

RF: — Hvordan vil utviklingen gå i Sovjet?

HE: — Hvis det ikke kommer en ny revolusjon nedenfra i Sovjet, eller sosialismens vilkår i de kapitalistiske land svekkes, vil utviklingen i Sovjet gå i retning kapitalisme. Men jeg tror ikke dette vil skje fredelig, fordi statsbyråkratiet vil motsette seg en slik utvikling. Mest sannsynlig kan det skje ved økonomisk «intervensjon» fra de vestlige land, i verste fall militært.

Det samme synes å skje i Kina: Begge land står i for å slippe inn på det kapitalistiske verdensmarkedet, begge står de i kø for å få internasjonal storkapital til å investere innenfor deres egne grenser. Pepsi-Cola-produksjon i Sovjet styrker like lite de sosialistiske tendensene der som Coca-Cola-produksjonen gjør det i Kina.

RF: — Hvilke andre land i verden i dag vil du betegne som overgangssamfunn som Sovjet?

HE: — Sjølsagt Øst-Europa. Når det gjelder Kina tør jeg ikke uttale meg sikkert — der skjer så mye — men det ligner på Sovjet, samtidig som det er viktige forskjeller både når det gjelder samfunnets organisasjon — tenk på folkekommunene, og ikke minst når det gjelder kultur og tradisjoner.

Om andre vet jeg for lite. Cuba er vel kanskje det landet hvor folkemakten er mest reell i dag.

RF: — Til slutt Hans Ebbing, har ikke utviklingen siden 1975 bekreftet at marxist-leninistene har hatt rett når vi har advart mot den store faren for verdenskrig og pekt på Sovjet som den imperialistiske supermakten som den offensive og mest sannsynlige krigsutløser?

HE: — Nei, jeg vil snarere si tvert imot.

For det første fordi faren for verdenskrig etter klassisk mønster ikke er særlig stor. Til det er Sovjet for underlegen.

For det andre er slett ikke Sovjet på noen offensiv. Sovjet er underlegen både militært og økonomisk. Tenk bare på USAs overlegne datateknologi. De sovjetiske lederne prøver derimot å skaffe seg posisjoner slik at status quo kan opprettholdes. Jeg vil heller si at Sovjet er på defensiven og at USA er mer overlegen nå enn tidligere.

For det tredje skulle begivenhetene i Sørøst-Asia den seinere tiden ha vist at krigsfaren kommer i like stor grad fra Kina, som også har fått stormaktsinteresser.

RF: — Noe å legge til?

HE: — Ja. Som marxister må vi ikke prøve å presse samfunnsutviklingen i de ulike land inn i et utviklingsskjema som vi måtte ha oppe i hodene våre. Tvert om må vi som materialister gi «virkeligheten forrang for ideene» og være forberedt på at nye samfunnsforhold kan utvikle seg, som bryter med alt vi hadde forestilt oss på forhånd. Hvis vi klamrer oss til våre ideer om historisk utvikling, slår vår materialisme over i idealisme, selv om vi fremdeles oppfatter oss sjøl som materialister. Det finnes utrolig mange slike «materialistiske idealister» på venstresida, noe særlig diskusjonene om Sovjets karakter har avslørt. Slik ordet maxisme er blitt brukt i denne diskusjonen, har jeg ofte lurt på om «marxismen» ikke snarere er en form for idealisme: «Jeg er ingen marxist» sa Marx og ante vel det verste. Ordet «marxisme» tilslører mer enn det forklarer. Det brukes som en besvergelse som erstatter konkret analyse. Det forhindrer mange i å se at det finnes mange spørsmål Lenin og Marx ikke hadde forutsetning til å besvare og derfor heller ikke besvarte. Mye tyder på at «marxismen» i denne betydning må dø for at de teoretiske og vitenskapelige bidragene til Marx, Engels, Lenin, Trotski skal komme til sin fulle rett.

Fra «fredsfronten»

Ordenen «For vennskap mellom folkene» tildelt Martin Gunnar Knutsen

... folkene»
... mannen i Norges Kommunistiske Parti, Martin Gunnar Knutsen.

Ved overrekkelsen uttalte V.V. Kusnetsov blant annet at det var en spesiell glede for ham å overbringe de beste lykkeønskninger og alle gode ønsker fra L. Bresjnev.

Martin Gunnar Knutsen

Den 12. april 1979 var Martin Gunnar Knutsen i Kreml og mottok den sovjetiske ordenen «For vennskap mellom folkene». Denne utmerkelsen bør ikke passere uten kommentarer i ei førkrigstid.

Martin Gunnar Knutsen og «NKP» har utrettelig støttet sosialimperialismens «engasjement» i Vietnam, Kampuchea, Eritrea og Afghanistan og aktivt spredd bløffen om Sovjet som en fredsbevarende faktor og anti-imperialistisk kraft. Det er klart at Martin Gunnar Knutsen fortjener en orden fra Bresjnev for dette arbeidet. Ikke minst for å spore han til ytterligere innsats for å svekke det norske folkets beredskap i kampen mot sosialimperialismen.

Og ytterligere belønninger kommer han sikkert til å få. Ved overrekkelsen uttalte V.V. Kusnetsov følgende: «Vi vet at deres parti arbeider under temmelig vanskelige vilkår ...» Det kan tenkes at Bresjnev ønsker å gjø-

re slutt på disse vanskelighetene, en gang for alle — og i stedet opprette spesielt *gunstige* vilkår for «NKP».

Den oppmerksomme leser vil ellers legge merke til at Kusnetsov — ifølge «Friheten» — kom med følgende sannhetkorn: «... Kusnetsov ... understreket at den høye utmerkelsen symboliserer de *borgerlige* (vår utheving) vennskapstørbindelsene mellom Sovjetunionens Kommunistiske Parti og Norges Kommunistiske Parti.» Også en trykkfeilsdjevle kan finne et gullkorn.

Vi blir sittende igjen med to spørsmål. Hvem blir den neste nordmann/kvinne som blir tildelt ordenen «For vennskap mellom folkene»? Både Jens Evensen og Berit Ås skulle stå sterkt, men det er mange om beinet. Og hva slags tittel får Martin Gunnar Knutsen neste gang han får en orden eller pris fra Bresjnev?

Vidar

Debatt/:

BREV TIL RØDE FANE

«Sjøråderetten er ukrenkelig»

I samband med diskusjonen om den sovjetiske invasjonen av Tsjekkoslovakia i 1968, prøver alltid ulike revisjonistiske grupper å hauste poeng på å hevde at AKP er mot invasjonen i Tsjekkoslovakia, men for invasjonen i Ungarn. I alle høve trur eg det herskar tvil om AKP sitt syn på dette, og at det kunne vere ynskjeleg med ei klargjering. Ein diskusjon om emnet i Røde Fane kan kanskje bære frukter, og eg vil ta initiativet til ein slik diskusjon ved å legge fram mitt eige syn.

Eg held fast ved at hovedsida ved oppstanden i Ungarn -56 var reaksjonær og fascistisk. Det er og heilt klart at dei ungarske kommunistane sjølv bad om støtte frå Sovjet. Sovjet intervenerte, og resultatet av det kjenner vi: Ungarn har vorte eit sovjetisk lydrike. Eg meiner difor ein kan konkludere med at det var ein stor tabbe av ungarrane å be om hjelp frå Sovjet i november 1956, og at vi i dag må gå mot invasjonen i Ungarn på same måten som vi går mot invasjonen av Tsjekkoslovakia.

Ei utdjujing lyt til. Frå 1950 og utover, styrka dei borgarlege elementa i parti og statsapparatet i Sovjet seg. Materiale som viser dette kan ein t.d. finne i beretninga frå 19. partikongressen. I 1953 dør Stalin, og no får Krust-

sjov & Co. verkeleg blod på tann. Resultata let heller ikkje vente på seg. På 20. partikongressen i februar 1956 får ein det endelege provet: Statsmakta i Sovjet har skifta klassekarakter frå sosialistisk til borgarleg. Ein liknande prosess som den eg skisserte i Sovjet fann stad i ei rad aust-europeiske land. Mange av dei, m.a. Polen, Bulgaria og Tsjekkoslovakia, fylgde Krustsjov og klikken hans. Det gjekk lang tid før dei verkelege kommunistane fekk summa seg og forsto fullt ut kva som hadde hendt. Kvifor? Fordi ein mangla heilt historiske erfaringar med slikt, og fordi Sovjet, som var det første landet der sosialismen vart innført, stod i ein sær framstående posisjon. Mao var ein av dei som tidlegast forsto at noko sær alvorleg hadde hendt, men det endelege oppgjeret vart ikkje teke før KKP hadde avslutta den store polemikken i 1963.

I mellomtida hadde Sovjet intervenert i Ungarn. Det skjedde i november 1956, 8 mndr. etter at den 20. partikongressen var avslutta. Det var mao. ei borgarleg stormakt som invaderte Ungarn den gongen. Dei gjorde ikkje anna då enn dei gjorde i Tsjekkoslovakia i -68: Sette sine folk i nøkkelstillingar, og tvinga Ungarn til å føre ein politikk i tråd med Sovjet sine

interesser. Ungarn degenererte frå å vere eit folkedemokrati til å bli eit borgarleg diktatur.

Mot dette kan ein sjølv sagt hevde at resultatet av kampen om statsmakta i Sovjet ikkje var klårt på det tidspunktet. Vidare at Horthy-fascistane ville ha innført eit terrorregime utan sidestykke. Men det held ikkje. I dag veit vi at Ungarn har vorte eit støttepunkt for sosialimperialismen, med beinhard undertrykking av arbeidsfolk. Vi veit og at det hadde vore lettare for dei ungarske arbeidarrane og deira allierte å knekke dei ungarske fascistane enn å knekke supermakta Sovjet.

Så langt eg kjenner til, støtta dei fleste kommunistpartia den sovjetiske invasjonen den gongen. Eg meiner dette var ein alvorleg feil. Ein feil som botna i manglande forståing av kva som hadde hendt i Sovjet den siste tida. I dag veit vi meir. Vi veit kva som skjedde i Sovjet, og vi veit kva som hendte i Ungarn. Det er ingen grunn å skumle til gamle feil lenger. Vi har solid grunnlag for å dra ein rett konklusjon:

Sovjet sin invasjon i Ungarn i 1956, var det same som å fordrive pest med kolera. Det har historia til fulle vist oss.

Ola

UNGARN 56

Sovjetisk aggresjon eller forsvar av sosialismen?

Et stort land som Sovjet griper inn mot et opprør i et lite land med våpenmakt. Instinktivt ser de fleste på en slik handling med avsky. Det blir oppfatta som et åpent brudd på prinsippet om den nasjonale sjølråderetten. Et kommunistisk prinsipp som kommunister i alle år har kjempet for å få anerkjent som en del av den aksepterte verdensorden. Nettopp for bl.a. å forsvare små land mot forsøk på dominans og aggresjon fra imperialistiske stormakter.

Det er også dette utgangspunktet «Ola» tar når han går mot invasjonen. Det var også Tron Øgrims begrunnelse for å revurdere sin tidligere støtte til invasjonen (Se Røde Fane 1/79). Dette var også bakgrunnen for at store deler av verdensopinionen gikk mot invasjonen.

Og likevel. Kommunistene over hele verden forsvarte invasjonen og syntes det var bra at Sovjet grep inn. KKP og Mao Zedong, Enver Hoxha og APA, stod aktivt for en slik linje. Marxist-leninister i Norge har i alle år forsvart invasjonen sjøl om det aldri har vært noen vedtatt partilinjé, det står f.eks. ikke noe om det

i AKP(m-l)s prinsippprogram. Hvordan kan dette forklares?

Ungarn 1956 som alle andre historiske begivenheter må vurderes utifra sin historiske sammenheng. Kommunistene i dag forklarer verden utifra fire grunnleggende motsigelser og en *hovedmotsigelse* som går mellom imperialismen/sosialimperialismen og de undertrykte nasjonene. Hvis vi ikke holder fast ved det og bare prøver å forklare verden utifra prinsippet om nasjonal sjølråderett ville vi ikke bare forlate marxismen. Vi ville gjøre alvorlige feil i kampen mot imperialismen og spesielt sosialimperialismen. Et eksempel. SVere har i mange år brukt sitt tilsynelatende prinsippfaste forsvar av den nasjonale sjølråderetten til å *bekjempe* de anti-imperialistiske markeringene 21. august mot okkupasjonen av Tsjekkoslovakia. De har sagt omtrent dette: «M-l'ere er for invasjonen i Ungarn, mot invasjonen i Tsjekkoslovakia, vi kan ikke demonstrere sammen med sånne vinglebøtter». Alle som studerer SV-ledelsens politikk idag vil vite at dette kun er et

påskudd for å slippe å demonstrere mot Sovjet *overhode*.

Når de blir presset til å markere uavhengighet, og ifjor til og med arrangerte sitt eget 21. august-tog, er dette taktiske manøvrer for ikke å bli fullstendig isolert i den politiske opinionen i Norge. At de slett ikke er noen prinsippfaste forsvarere av nasjonal sjølråderett mot sovjetstøtta aggresjon, fikk vi tydelig demonstrert ved deres åpne støtte til Vietnams okkupasjon av Kampuchea (Se Røde Fane 2/79).

Sjølråderetten alltid ukrenkelig?

Det er videre klart at spørsmålet om rettfærdig eller uretfærdig krig ikke bestandig avgjøres av prinsippet om sjølråderett, fordi dette prinsippet også eksisterer side om side med andre prinsipper. For å sette det på spissen kan man godt si at angrepet på Tyskland i sluttfasen av 2. verdenskrig krenket tysk sjølråderett. Grunnen til at ingen ville finne på å bruke et så dustete argument i den forbindelsen er at ingen er i tvil om at det i denne sam-

UNGARN-DEBATT

menheng var Tyskland som var den aggressive parten.

Andre ganger kan det være mer komplisert å analysere situasjonen, som i tilfellet med grensekrigen Kina — Vietnam. Jeg mener at Vietnam over lengre tid hadde vist seg som den aggressive parten og brutt prinsippet om fredelig sameksistens. Kinas motaksjon var egna til å gjenopprette normale forhold på grensa. Kina så også motangrepet i et større perspektiv, for å demme opp for Sovjets ekspansjon.

Altså: prinsippet om nasjonal sjølråderett eksisterer ved siden av andre prinsipper. Derfor må spørsmålet om rettferdig og urettferdig krig vurderes i en historisk sammenheng og en analyse av hvordan konflikter internasjonalt står i forhold til det som til enhver tid er hovedmotsigelsen i verden. Derfor synes jeg det er for lett vint når Øgrim sier at han har skifta standpunkt til invasjonen i Ungarn og forklarer det ensidig utifra prinsippet om sjølråderett.

Forståelig at kommunister støtta invasjonen

Når bl.a. KKP i sin tid var drivende i å få Sovjet til å gripe inn mot opprøret i Ungarn var det nettopp fordi kommunistene på den tida så hendelsene der i et verdensperspektiv. USA var hovedfjenden. De mente at en omveltning i Ungarn kunne gi startskuddet til en storstilt offensiv fra USA-imperialismen og vestlige land, med en ny verdenskrig som en mulig konsekvens. Jeg kan ha stor forståelse for at kommunistene på den tida analyserte situasjonen sånn og trakk konklusjonen at Sovjet-tropper var eneste redning. Bl.a. fordi de ikke hadde de historiske forutsetningene for å skjønne konsekvensene av kontrarevolusjonen i Sovjet og fordi de ikke kunne vite at den sosialistiske leir egentlig allerede var dødsdømt. Men når vi som kommunister i dag skal vurdere dette veit vi mer. Vi veit også at invasjonen i Ungarn har skapt presens for sosialimperialismen i dag. I stedet for å se på det Mao Zedong og KKP sa om Ungarn og Sovjet i 1956 som evige sannheter, burde vi heller bruke mer tid på å studere historia utifra de fakta som i dag foreligger og trekke våre sjølstendige konklusjoner utifra det. Jeg oppfatter at den holdninga mange kommunister har

Hitler og Horthy, den fascistiske statslederen i Ungarn. Det ungarske folket ble under krigen tvunget inn i en allianse med nazi-Tyskland og de var underlagt et fascistisk og feudalt åk, mye tyder derfor på at de så den røde armeen som befriere i 1944 — i motsetning til i 1956.

Stalin sammen med Roosevelt og Churchill på Jalta-konferansen i februar 1945. De allierte planla sluttoffensiven mot Hitler og diskuterte Europas framtid. I månedene som fulgte avslørte Stalin hegemonistiske trekk i politikken og innlemmet områder i Sovjet som landet ikke hadde historisk krav på.

hatt til Ungarn, er et utslag av dogmatisme i forhold til klassikere og sosialistiske land. En dogmatisme som jeg mener det er viktig å ta et oppgjør med. Når Røde Fane nr. 5/76 prøver å forklare hendelsene i Ungarn og nesten bare refererer det som Enver Hoxha i sin tid skreiv om det, mener jeg at det er uttrykk for en sånn dogmatisme.

Det historiske forspillet

For å vurdere invasjonen i Ungarn 56, må vi se nærmere på det historiske forløpet. Hvorfor oppstod en situasjon som førte til at valget stod mellom russiske tanks og et kontrarevolusjonært regime?

Det er i denne forbindelse nødvendig å gå inn på den 2. verdenskrigen. De vestlige allierte og det sosialistiske Sovjet hadde slåss sammen mot Hitler-Tyskland og dets allierte. En av disse allierte var det

fascistiske Horthy-regimet i Ungarn (1). Da sovjetiske tropper besatte Ungarn i 1944 tyder alt på at det ungarske folket så på disse som befriere.

Ungarn befant seg dermed i samme posisjon som en rekke andre land i Europa, befridd av en eller annen stormakt. Da krigen nærmet seg slutten stilte spørsmålet seg slik: Hvordan skal Europa se ut etter fascismens nederlag. De største imperialistmaktene, England, Frankrike og den kommende supermakta USA ville sjølsagt benytte denne historiske sjansen til å utvide sitt interesseområde. Det fantes også politiske strømninger i disse landa som ikke hadde gitt opp tanken om et angrep på Sovjet.

Dette visste sjølsagt Stalin og de andre Sovjet-lederne. De hadde legitime interesser av å demme opp for imperialismens ekspansjon, samtidig fantes det etter min mening utvilsomt hegemonistiske trekk i

Stalins politikk. Dvs. de benytta denne historiske sjansen til å utvide Sovjets territorium utover det de historisk hadde krav på.

Jalta-konferansen

Ettersom det sosialistiske Sovjet var alliert med en rekke imperialistiske land er det ikke noe merkelig i at det fant sted omfattende diplomatisk aktivitet på topp-plan. Konferanser som la opp den militære taktikken i kampen mot Hitler — og som diskuterte hva som skulle skje etter krigen.

Det er sjølsagt ikke noe forkastelig i at ledere for sosialistiske land deltar i denne typen diplomatisk virksomhet. Stalin og de andre lederne i Sovjet hadde all mulig grunn for å spille på motsigelser som måtte eksistere mellom imperialister og sikre sine egne statsinteresser. Flere historiske kilder hevder at bl.a. Jalta-konferansen på Krim i februar 1945 ble brukt til å dele spesielt Europa opp i interessesfærer som de respektive land skulle kontrollere militært etter fredslutninga. Enkelte skjæringspunkter kan oppstå i denne typen diplomati mellom det som Sovjet betrakta som sine statsinteresser og de forpliktelsene de hadde vurdert ut fra den proletariske internasjonalisme. Hvis det er korrekt som enkelte kilder hevder at Sovjet som en del av «pakkeløsningen» på Jalta-konferansen forpliktet seg til å oppgi støtten til revolusjonen i bl.a. Hellas, vil jeg stille spørsmålsteget ved deler av den politikken som Stalin la opp til for fredslutninga. Uansett så må det ha vært feilaktig å innlemme Karelen (Finland) i Sovjet, Kurillene på Japan og foreta grensereguleringer i Bessarabia (Romania), Polen, Tsjekkoslovakia og Ungarn utifra det som Sovjet betrakta som sine statsinteresser. Alt i 1940 så vi tilsvarende innlemmelse av Estland, Letland og Litauen. Man kan sikkert finne militære og forsvarspolitiske argumenter som kan forsvare en midlertidig kontroll over krigsmotstanderes områder, men en permanent innlemmelse må være et brudd på prinsippet om nasjonal sjølrådere. Vi ser i dag at annekteringa av disse områdene blir brukt til å opprette framskutte baser for sosialimperialismen (Bl.a. på Kurillene).

Jeg sier ikke at politikken til Stalin helt sett var feilaktig, jeg sier det fantes

Ungarn — opprøret fra dag til dag

- 1948 Oppgjøret med Tito i den internasjonale kommunistiske bevegelsen. Skapte ringvirkninger i mange øst-europeiske land.
- 1949 Innenriksminister Rajk i Ungarn blir dømt til døden for spionasje og landsforræderi.
- 1953 Stalin dør 5. mars. Troika bestående av Malenkov, Molotov og Khrustsjov overtar makta. Khrustsjov styrker sin stilling fram mot den 20. partikongress.

2. mars 1953 dør Stalin. Her ligger han på lit-de-parade i Søylehallen i Moskva. En epoke var avslutta i Sovjets historie. Khrustsjov fikk fortgang i arbeidet med å fullføre kontrarevolusjonen.

Mai. Khrustsjov presser på for å fjerne Rakosi i Ungarn fra stillingen som både partisjef og statsminister. Kritiserte Ungarns økonomiske politikk som tok sikte på industrialisering av Ungarn og utvikling av et mekanisert og kollektivisert jordbruk i landet.

28. juni Rakosi går av som statsminister etter russisk press, Imre Nagy overtar.

4. juli. Statsminister Nagy reviderer den vedtatte fem-årsplanen på vesentlige punkter, i tråd med Khrustsjovs og de ungarske revisjonistenes krav. Det skulle ikke legges vekt på å bygge opp storindustri i landet og deler av jordbruket skulle avkollektiviseres.

1955 *mars.* Rakosi får flertall i Sentralkomiteen og Nagy blir avsatt som statsminister.

26. mai. Khrustsjov drar til Jugoslavia og forsoner seg med Tito. *november.* Petöfklubben blir dannet i Budapest. Det er en intellektuell diskusjonsklubb som blir et slags sentrum for kontrarevolusjonen.

1956 *17.—26. februar.* Den 20. partikongressen i Moskva.

Fra den 20. partikongressen — Khrustsjov har konsolidert kontrarevolusjonen. Her sammen med statsminister Bulganin og handelsminister Mikojan.

30. juni. Sentralkomiteen i det ungarske kommunistpartiet, under ledelse av Rakosi, vedtar en sterk fordømmelse av Petöfklubbens virksomhet og forbyr den å holde sine møter. Videre tar Sentralkomiteen avstand fra den fraksjonsvirksomheten som Nagy driver.

17. juli Mikojan og Suslov drar på sitt første «besøk» til Budapest for å tvinge fram en «maktfordeling» i ledelsen av partiet. Rakosi blir tvunget til å gå av som partisjef, og en rekke nye folk blir «valgt» inn i Politbyrået, blant dem Janos Kadar. Ernő Gerő ble partisjef og statsminister. Rakosi blir ført til Moskva og endte sine dager der.

28. juni. Arbeideroppstand i Polen.

august. Høyreopportunisten Gomulka blir rehabilitert, og opposisjonen i Polen krever han innsatt som statsminister.

19. oktober. Store utskiftninger i Sentralkomiteen i det polske kommunistpartiet, og Gomulka innvalgt under sterke protester fra Sovjet. Khrustsjov rasler med sablene og truer med økonomiske mottiltak, men bøyer av etter å ha hatt samtaler med Gomulka.

Polske ungdommer demonstrerer 28. juni 1953. Foran seg bærer de et polsk flagg stenet i blod. I Polen stilte kommunistpartiet i spissen for å slå tilbake forsøk på innblanding fra Sovjet.

20. okt. Gomulka holder tale om «Polsk vei til sosialismen».

15. okt. Rajk, som var blitt rehabilitert i 1955, ble begravd på nytt i Budapest. Demonstrasjoner i byen.

23. okt. Petöfiklubben tar initiativ til «vennskapsdemonstrasjon» mellom Polen og Ungarn. Stalin-monumentet blir ødelagt, radiostasjonen okkupert, skudd i gatene — kontrarevolusjonen er i gang. Petöfiklubben krever Nagy innsatt som statsminister igjen.

24. okt. Mikojan og Suslov drar igjen til Budapest. Gerö blir avsatt, og tatt med til Moskva. Kadar tar over partiledelsen.

27. okt. Imre Nagy blir statsminister, og sier han skal fullføre det arbeidet han begynte på i 1955, da han ble avsatt.

Fra venstre Ernö Gerö, Matyas Rakosi og Imre Nagy, de spilte hver på sin måte en nøkkeltrolle i forspillet og opprøret i Ungarn 1956.

28. okt. Nagy nekter politiet og militære å slå til mot kontrarevolusjonen.

30. okt. Ny koalisjonsregjering blir dannet, av Nagy, «som i 1945». Regjeringa innfører «flerpartisystem», og godtar til og med fascistpartiet og løslater den katolske reaksjonære lederen, kardinal Mindszenty.

31. okt. Kommunistpartiets kontorer i Budapest og i andre byer blir ødelagt. Noen av funksjonærene blir drept på stedet, andre blir hengt opp i lykestolpene.

2. nov. Det siste kommunistiske ministerene i regjeringa blir avsatt. Kommunistpartiets eiendom, hus, biler osv. blir overlatt de andre partiene.

3. nov. Den kontrarevolusjonære generalen Maletier blir utnevnt til statsminister og Bela Kiraly, en tidligere offiser under fascistregimet fram til 1945, ble kommandant over Budapest.

4. nov. Den røde hær rykker inn i Budapest med soldater og tanks. Kadar blir både partisjef og statsminister, Nagy søker tilflukt i den jugoslaviske ambassanden. Opprøret blir slått ned.

opplagte tendenser til hegemonisme rundt andre verdenskrig. Hvert av disse eksemplene jeg nevnte har sine historiske særegenheter som må vurderes konkret. Her ligger det interessante forskningsoppgaver for progressive som vil vurdere disse forholdene nærmere.

Karakteren av regimet i Ungarn

Hva har så dette med Ungarn å gjøre? Jeg mener disse spørsmålene er viktige fordi det forteller oss litt om *holdninga* som Sovjet-lederne med Stalin i spissen, hadde overfor de landene de kom til å kontrollere. For å sette det på spissen: Var det Sovjets statsinteresser eller hensynet til arbeiderklassen i de enkelte land som bestemte politikken i folkedemokratiene? Sjel mener jeg at politikken som ble ført i hovedsak også tjente arbeiderklassen i folkedemokratiene, men bildet er ikke entydig.

Krigserstatning eller plyndring?

I Mansjuria i Kina var det viktige industrier. Da Sovjet trakk seg ut etter å ha beseiret japanske styrker, demonterte de svære industrianlegg og tok med tilbake til Sovjet. Den formelle begrunnelsen var så vidt jeg kjenner til at det ble betrakta som krigserstatning. Det samme skjedde bl.a. i Øst-Tyskland og Ungarn. Om man aksepterer argumentet med krigserstatning (Ungarn var utvilsomt alliert med Tyskland), må det i det minste ha vært opplagt at dette skapte et nokså dårlig utgangspunkt for bygginga av sosialismen i Ungarn. Med i dette bildet hører også de avtalene Sovjet hadde skaffa seg for utnyttelse av naturressurser og industrier i Sinkiang som bl.a. Jan Myrdal omtaler i sin bok «Sidenvägen». Disse avtalene grensa opp til plyndring av andre lands ressurser og må bokføres under rubrikken «Stalins feil». Dette var ikke imperialism; det var ikke økonomiske forhold i det sosialistiske Sovjet som tvang fram en slik politikk, men det var politiske vurderinger som også må ha gitt seg utslag i politikken overfor andre land.

I Ungarn som i mange av de andre folkedemokratiene stod ikke kommunistene så sterkt at de hadde massebasis til å kontrollere statsmakta ved hjelp av egne krefter. Det at kommunistene i bl.a. Ungarn til syvende og sist hadde sin maktba-

UNGARN-DEBATT

sis i det sovjetiske militærapparatet hindret en sjølstendig politikk som tok utgangspunkt i de særegne forholdene i Ungarn. De historiske vilkåra for å gjennomføre en vellykka sosialistisk oppbygging var ikke de aller beste. De revisjonistiske feila som dannet grunnlaget for den seinere kontrarevolusjonen i Sovjet, må allerede på dette tidspunktet ha satt sitt preg på store deler av politikken i Sovjet. Karrierister og borgerlige byråkrater bygde ut sine posisjoner i partiet. Dette må opplagt ha virka uheldig inn på landene i Øst-Europa. Det er mye som tyder på at Sovjet førte en økonomisk politikk overfor disse landene som den seinere imperialismen i Sovjet videreutvikla og satte i system, bl.a. å kjøpe dyrt og selge billig. En «sosialistisk arbeidsdeling» som ble vurdert i stor grad utifra Sovjets interesser, og virket hemmende på sjølbergingsgraden i de enkelte land. Situasjonen gjorde kommunistpartiet til det viktigste objektet for karrierister som først og fremst var ute etter å mele sin egen kake. Situasjonen var kort sagt ikke enkel. Et kommunistisk parti allerede merket av revisjonistiske banesår, med en rekke opportunistar og karrierister som lik i lasta, skal overta makta i et halvføydalt land uten borgerlig-demokratiske

tradisjoner og en dårlig utvikla økonomi. De sitter på bajonettene til et land som har befridd dem fra fascisme, som hjelper dem økonomisk, mens USA-imperialismen setter boikott av Øst-Europa som en betingelse for å gi Marshall-hjelp. Samtidig finnes det tendenser til at denne storebroren også er ute etter dominans og hegemoni.

Kommunistene populære

Det at Sovjet blei betrakta som befrielse, og kollektiviseringen av jorda førte til at kommunistene de første åra etter krigen hadde støtte i arbeiderklassen og blant fattigbøndene.

Denne populariteten sank betraktelig i slutten av 40-åra og i begynnelsen av 50-åra. Skeiv utvikling av økonomien, med for liten vekt på utvikling av egen tungindustri, med nedgang i levestandarden og angrep på de demokratiske rettighetene. Mye av misnøyen vendte seg til aggresjon mot Sovjet og ledelsen i kommunistpartiet med sjefen Rakosi (2) i spissen, som ikke uten grunn ble betrakta som Moskvas forlengede arm i Ungarn. Det var store kamper og splittelser i partiet, titusener medlemmer ble renska ut mellom 1948—50. Dette hang til dels sam-

men med kampen mot Tito og Jugoslavia i den internasjonale kommunistiske bevegelsen, men hadde også røtter i indre forhold i Ungarn.

Dette hang bl.a. også sammen med at det sosialdemokratiske partiet ble innlemmet i kommunistpartiet, noe som sjølsagt førte til store og uløslige motsigelser innad i det nye partiet.

Oppstanden i 1956

Gjennom hele våren 1956 utvikla det seg sterke bevegelser spesielt blant intellektuelle som krevde Rakosi-regjeringas avgang, slutt på dominans fra Sovjet og større demokratiske rettigheter. Petøfiklubben ble et slags opprørscenter for forfattere og intellektuelle, utvilsomt fantes det også arbeidere blant opposisjonen, men hovedkrafta besto av intellektuelle. Ettersom bevegelsen utvikla seg utover sommeren og høsten ble det stadig klarere at dette ble en kamp om liv og død for Rakosi-regimet. Sjøl etter at han blei avsatt og plassert i Moskva var det opplagt at bevegelsen vokste i omfang og styrke. Til slutt stod alternativet klart. Sovjetiske tropper eller nytt regime — som ingen hadde oversikt over konse-

Maskiner fra Daimler-Benz-fabrikken i Obrigheim i Øst-Tyskland er demontert og skal sendes til Sovjet som krigserstatning. En krigserstatning de utvilsomt hadde krav på. Men denne prosessen svekket utvilsomt grunnlaget for gjenoppbygginga i folkedemokratier som Ungarn og Øst-Tyskland.

Utenriksminister George Marshall, var arkitekten bak den storstilte «Marshall-hjelpa» som befestet USA-imperialismens økonomiske posisjoner i Europa. Situasjonen var økonomisk vanskelig for folkedemokratiene, bl.a. fordi en av betingelsene for å motta Marshall-hjelp var å boikotte Øst-Europa.

UNGARN-DEBATT

kvensene av. Vi veit hva resultatet blei, spørsmålet er hvordan vi skal vurdere det i dag.

Karakteren av opprøret

De historiske kildene er ganske motstridene når det gjelder vurderinga av hovedkrafta i oppstanden i 1956, både hvilke klasser og sjikt som var aktive og den politiske innrettinga.

Ingen har benekta at det fantes reell misnøye i arbeiderklassen og blant bøndene, men spørsmålet er hvilke grupper som ønsket og sloss for en omveltning og hvem som hadde den politiske kontrollen og styringa med oppstanden. Fra enkelte SV-kretser blir oppstanden i Ungarn nærmest framstilt som en sosialistisk revolusjon, at det dreide seg om et arbeideropprør som ikke hadde noe annet formål enn å innføre en «sosialisme» med et «menneskelig» ansikt. Andre igjen har hevdet at det var en tvers igjennom fascistisk oppstand, støttet av USA-imperialismen.

Det som utvilsomt er sikkert er at arbeiderklassen og dens allierte ikke organiserte noe militært motstand mot oppstanden. Kommunistene hadde ikke massebasis nok til å slå oppstanden tilbake sjøl, om de måtte ha ønska det.

Det må jo være tankevekkende nok etter å ha leda et folkedemokrati i 10 år.

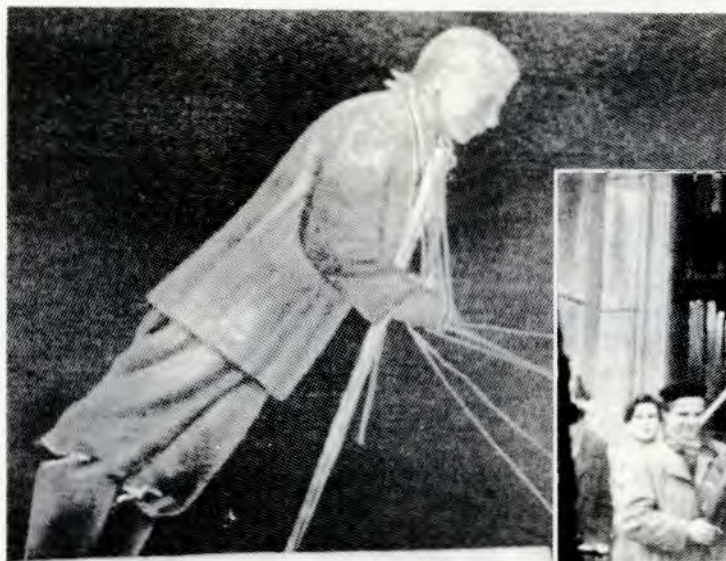
Ingen kilder jeg har studert har benektet at Sovjet og kommunistene i Ungarn sjøl hadde en stor del av ansvaret for at reaksjonære krefter klarte å mobilisere store deler av arbeiderklassen og folket til å ta del i opprøret. Det man er uenig om er hvem som var hovedkrafta i opprøret og hvem som hadde ledelsen og i hvor stor grad USA-imperialismen var involvert og trakk i trådene. Disse faktorene og synet på den nasjonale sjølråderettens rolle oppe i det hele, blir avgjørende for hva slags holdning kommunister bør ha til invasjonen i 1956. Til dette sier Ola: «Eg held fast ved at oppstanden i Ungarn 56 var reaksjonær og fascistisk». Den motsatte ytterlighet står SV-eren Jan Ivar Bjørnflaten for i Kontrast 3/4 -76: «Den ungarske revolusjonen var en genuin folkelig oppstand hvor arbeiderklassen spilte en ledende rolle». Jeg trur at begge disse synene representerer hver sin form for vulgarisering og begge har elementer av sannhet i seg.

Et nasjonalt opprør

Hvis man ensidig vurderer de politiske programmene og erklærte målsetningene

til forskjellige spontant organiserte «arbeiderråd», forsamlinger av intellektuelle og studenter, bl.a. Petöfi-selskapet, finner man ingen fascistiske proklamasjoner eller erklærte reaksjonære målsettinger. Tvertimot, det som går igjen er kravet om sosialisme med utvidede demokratiske rettigheter, frie valg etc. Sjøl om motstanden mot sovjetisk dominans utvilsomt var stor er det verdt å merke seg at til og med i Petöfi-klubben, som er blitt regnet som kontrarevolusjonens senter, ble det ikke åpent krevd tilknytning til Vest-Europa/USA — heller ikke brudd med Sovjet. Det man krevde var fortsatt samarbeid med Sovjet på et *likeverdig* grunnlag. I en resolusjon som ble vedtatt i Petöfi-klubben 22. oktober 1956, heter det i punkt 9.: «For å ytterligere styrke den sovjetisk-ungarske vennskapet må vi utvikle et mer intimt samarbeid med Sovjetunionens parti, stat og befolkning på grunnlag av de leninistiske prinsipper om full likeberettigelse».

Nå kan det utvilsomt innvendes at opprørerne av taktiske grunner brukte en radikal maske for å skjule sine egentlige motiver. Sjøl om et slikt resonnement kan ha mye for seg, er det interessant å merke seg at sjøl på dette tidspunktet var ikke sosialismen brakt mer i miskreditt

Stalinstatuen rives i Budapest. En handling som uttrykker både de sterke anti-kommunistiske utslagene som opprøret fikk, og en generell anti-sovjetisk stemning.

Opprørerne har fjerna de kommunistiske symbolene fra det ungarske flagget. Dette symboliserer både de nasjonale og anti-kommunistiske følelsene som kom til uttrykk i opprøret.

UNGARN-DEBATT

blant vanlige arbeidsfolk enn at de ikke lot seg mobilisere til opprør på et hvilket som helst grunnlag. Tanken om sosialisme og kommunisme stod fortsatt sterkt. Dette blir også bekreftet av rapporter fra vestlige journalister som befant seg i Ungarn. Erik Rostbøll, som har skrevet boka «Ungarske vidnesbyrd», forteller bl.a. at alle han snakka med i Budapest og andre byer tok avstand fra fascismen og det gamle samfunnsystemet, like mye som de var motstandere av de eksisterende samfunnsforholda i 1956. Han snakka også med partimedlemmer som tok del i oppstanden — like opplagt er det at de fleste partimedlemmene kjempet mot opprøret og var drivende i å kreve sovjetiske tropper for å slå ned opprøret. Dette har bl.a. sin bakgrunn i at partiene i Øst-Europa

gjennom lang tid var fostra i storebror-partiets ånd. De var vant til at Sovjet fikk sa opp hvis de hadde trøbbel. Det at det sovjetiske partiet gjennom lang tid hadde søkt hegemoni ikke bare over andre land, men også over andre partier, var etter min mening en prinsipiell feil som er en del av forklaringen på at situasjoner som den i Berlin 1953, Polen og Ungarn 1956 i det hele tatt kunne oppstå. Og her er vi etter min mening ved sakens kjerne; den nasjonale karakteren av opprøret i 1956.

Det er en god del paralleller mellom øyenvitneskildringer fra vestlige journalister, diplomater m.m. når man leser beretninger fra henholdsvis invasjonen i Tsjekkoslovakia og Ungarn. Spontane og desperate demonstrasjoner der alt fra småunger til oldinger utsetter seg for livs-

fare ved ubevæpnet å gå inn i konfrontasjoner med sovjetiske soldater. Folk som legger seg foran tanks og blir klemt ihjel osv. Stor oppfinnsomhet for å villed invasjonsstyrkene m.m. Den framtreddende bruken av flagg og andre nasjonale symboler.

Fascister i ledelsen

Dette er borgerlige kilder og må vurderes utifra det. I den grad arbeidere forholdt seg passive eller gikk mot aksjoner er det tvilsomt om mange av disse kildene ville referert det. At slik motstand mot opprørerne fantes er svært sannsynlig og Nils Holmberg framhever bl.a. dette i sin bok «Fredelig kontrarevolusjon del 1». Alikevel virker det som oppslutningen om opprøret var så omfattende at det er lite fruktbart å avfeie det som entydig «reaksjonært» og «fascistisk». Betyr det at det ikke fantes fascistiske og reaksjonære elementer med, slik enkelte vil ha det til? Sjølsagt ikke, de fantes i rikt monn og jeg vil tilogmed påstå at disse kreftene var en ledende kraft, spesielt i startfasen.

Noen eksempler: I opprørets startfase 22.—23. oktober var det bevæpnede sjokktropper på 4—500 mann som drev

Til venstre: Vilkårlige henrettelser og overgrep mot alle som ble mistenkt for å være medlemmer av kommunistpartiet var et framtreddende trekk spesielt de første dagene av opprøret. Mye av dette må kalles fascistisk terror.

Over ser vi et typisk gatebilde fra Budapest. Reneste slagmarken med russiske tanks og ødelagte biler og bygninger.

UNGARN-DEBATT

Bildet over viser en russisk patrulje i gatene i Budapest. Var det et folkeopprør eller USA-inspirert forsøk på å vinne innpass i Øst-Europa, de slo ned. Dette har vært et viktig stridsspørsmål i Ungarn-debatten. Artikkelforfatteren hevder at det er umulig å forklare det som hendte uten å legge stor vekt på den massebevegelsen som eksisterte mot nasjonal undertrykkelse fra Sovjet.

klappjakt på medlemmer av partiet, partiets lokaler, avisredaksjon etc. Det hersket en systematisk og hvit terror mot alle som ble mistenkt for å være kommunister. Dette var fascistiske handlinger sannsynligvis organisert av fascister. Tidligere storborgere, godseiere og toppfigurer fra Horthy-fascismens tid vendte tilbake fra eksil og fikk nøkkel-posisjoner i den «Nasjonale Revolusjonskomite». Eksempel på det var Bela Kiraly som hadde vært generalstabsjef under fascistregimet og ledende medlem av det fascistiske pilkorspartiet — han ble av «Revolusjonskomiteen» utnevnt til kommandant for Budapest.

Like opplagt er det at det fantes grunnlag for en rettferdig massebevegelse på et nasjonalt grunnlag som kunne utnyttet av fascister og reaksjonære. Jeg syntes det er vanskelig å trekke noen konklusjon om hva det endelige utfallet og resultatet hadde blitt dersom sovjetiske tropper ikke hadde grepet inn. Sjøl om reaksjonære og fascister satt i nøkkel-posisjoner kunne de ved neste korsvei fått massebevegelsen mot seg. Arbeiderklassen og folket

ville ikke ha funnet seg i å skru historias hjul tilbake — iallefall ikke på lang sikt. Det som hadde blitt det avgjørende er utfallet av et annet omdiskutert spørsmål: USA-imperialismens, andre vestlige land og til en viss grad Jugoslavias, hensikter og ønsker.

Hva ønsket USA?

Det er stor uenighet både når det gjelder hvor stor USA/CIA's aktivitet og innflytelse var over opprøret i 1956 — og til en viss grad også hva de faktisk ønsket.

Et standpunkt som ofte har vært forefekt i debatten om Ungarn er at det var USA som stod bak og trakk i trådene, og at CIA-agenter var direkte involvert i opprøret.

Det kan ikke herske tvil om at USA ønska å utnytte alle motsigelser i folkedemokratiene/Øst-Europa til sin fordel. Det er også sannsynlig at USA-imperialismen ved hjelp av CIA-agenter hadde som bevisst linje å framprovosere spente situasjoner i Øst-Europa. Den sto-

re mengden av avsløringsmateriale som i det siste har kommet om CIA, dokumenterer faktisk også dette. Den engelske journalisten Stewart Steven, viser i boka si «Operation Splinter factor» at CIA hadde bygd opp sitt eget agent-nett med nøkkelpersoner i toppstillinger i Øst-Europa som hadde til hensikt å framprovosere splittelser på toppplan i folkedemokratiene. De skulle bl.a. plante falske «beviser» om forræderi mot sentrale politiske skikkelser. Det skulle ikke forbause meg om den berømte Slansky-prosessen (3) i Tsjekkoslovakia og en tilsvarende prosess mot Rajik i Ungarn på slutten av 40-tallet må vurderes i lys av disse avsløringene. Alt dette bidro sjølsagt til å skape et politisk klima som framprovoserer situasjoner som det vi så i Ungarn 1956.

Men dette er ikke ensbetydende med at disse CIA-operasjonene til enhver tid var kontrollert av USAs regjering og bestandig uttrykte deres politiske vurderinger. Mange av disse agentene opererte svært sjølstendig på spesialoppdrag og det kunne gå ukesvis uten at de var i kontakt med sine oppdragsgivere.

UNGARN-DEBATT

Møte i studentersamfunnet i Oslo 28. oktober 1956 vedtok enstemmig å starte hjelpearbeid til støtte for ungarnene. Møtet ble avsluttet med at forsamlingen gikk i tog mot den sovjetiske ambassaden.

Fra møte på Universitetsplassen 6. november der tusener deltok i et møte til støtte for det ungarske folk. I kjølvannet av Ungarn-demonstrasjonen vokste det også fram sterke anti-kommunistiske strømninger i Norge.

Uansett vitner det om svakheter ved folkedemokratiene at agentoperasjoner kunne lykkes i det omfanget, og opprøret må først og fremst vurderes utifra de indre forholda i Ungarn. Uansett er det en viktig faktor i en helhetsvurdering at det er godt gjort at det faktisk fantes CIA-aktivitet. Betyr det automatisk at USA-imperialismen ønsket en stor-konfrontasjon med Sovjet om Øst-Europa på det tidspunktet? Eller at Ungarns fall ville gitt klarsignal til en storstilt vestlig offensiv mot Øst-Europa? Etter min mening, nei. De ønsket sjølsagt frukter av den politiske gevinst det var for dem at sosialistiske land hadde problemer. Men jeg tror at de på dette tidspunktet aksepterte Øst-Europa som Sovjets «interessesfære» og at de ønska «fredelig sameksistens» med Sovjet for å kunne ekspandere og styrke sitt imperialistiske grep om den 3. verden. Dette skjedde jo samtidig med USAs kraftige ekspansjon både i Latin-Amerika og Asia. Verdens oppmerksomhet var på denne tida konsentrert rundt imperialismens rivalisering i Midt-Østen som resulterte i Suez-krisa og kri-

gen i Egypt. Dette førte bl.a. til at Frankrike og England som var sterkt engasjert der, gjennom sine diplomatiske kanaler nærmest ba Sovjet sette en stopper for urolighetene i Ungarn. Sjøl om jeg bare har Krusjtsjovs memoarer som kilde for det syntes jeg det virker sannsynlig. Andre kilder hevder at USA også kom med tilsvarende signaler. De ønska ikke at en stor konfrontasjon om Øst-Europa skulle hemme ekspansjonen på andre steder i verden på det tidspunktet. For meg er akkurat dette punktet viktig fordi det eneste som etter min mening kunne forsvare en invasjon fra Sovjets side var en overhengende fare for at Ungarns fall ville resultere i en storstilt offensiv fra NATO/USA-imperialismens side, med en ny verdenskrig som et mulig resultat. Og med bakgrunn i de vurderingene jeg allerede har vært inne på, tviler jeg på at det hadde blitt utfallet.

Mao Zedong om Ungarn

Akkurat dette med en drastisk forskyvning av styrkeforholdet i verden oppfat-

ter jeg også som det viktigste argumentet til Mao og ledelsen i KKP da de pressa på for å få Sovjet til å gripe inn med tropper og tanks i Ungarn. Samtidig kritiserte de de sovjetiske lederne fordi de forberedte seg på å sende tropper og tanks inn i Polen omtrent samtidig. Det oppfatta de som en utillatelig innblanding i indre anliggender (Se utdrag fra Den store polemikken i egen ramme). Med fare for å bli beskyldt for å være historisk etterpåklok vil jeg stille meg skeptisk til å skille så skarpt mellom disse to hendelsene. Sjøl om det er mye som skiller (bl.a. var det i Polen et enhetlig parti som stod mot forsøk på innblanding) mener jeg at det er mer som forener enn skiller i disse sakene. Grunnen til at jeg er uenig med Mao og KKP ligger sjølsagt i at det i dag er mye lettere å se i hvor stor grad revisjonisme og kontrarevolusjonen hadde forgifta forholdene i Øst-Europa.

Det hører jo også med til Maos vurdering at han så disse forholdene:

«Dere forbyr folk å streike, å komme med bønnskrift, eller å komme med ufordelaktige bemerkninger. Dere tyr ganske

UNGARN-DEBATT

enkelt til undertrykking i alle tilfeller, helt til dere en dag blir en Rakosi. Dette gjelder både innafør og utafør partiet. Når det gjelder merkelige utsagn, underlige hendinger og motsigelser, er det bedre å få dem avdekka. Motsigelser må bli avdekka og løses etterpå.» Mao Zedong, Verker i Utvalg, bind 5, side 386.

Samtidig hadde vel ikke kommunistene på den tida de historiske forutsetningene til fullt ut å se rekkevidden av disse spørsmålene. Sjøl om det i bind 5 kommer fram at Mao var i ferd med å analysere seg fram til den kontrarevolusjonære utviklinga i Sovjet, var ingen på dette tidspunktet fullt ut istand til å belyse teoretisk og faktisk den historiske prosessen som var iferd med å skje i Sovjet og hele Øst-Europa.

Jugoslavia og Tito

På slutten av 40-tallet raste kampen mot Tito-revisjonismen i den kommunistiske bevegelsen. Det er sannsynlig at det ved nærmere studier av denne kampen vil vise seg at Titos linje også hadde positive elementer i seg, bl.a. motstand mot forsøk på dominans og hegemoni fra Sovjet. Samtidig som Jugoslavia for sin del søkte hegemoni og ville dominere Albania. Men i hovedsak var Titos linje en revisjonistisk linje som i «uavhengighetens» navn ga USA-imperialismen politisk og økonomisk innpass i landet. Historia viste også at den betød opprettelse av kapitalisme med privat eiendomsrett til produksjonsmidlene og massearbeidsløshet (3).

Med kampen mot den revisjonistiske retninga Tito representerte friskt i minne, var det heller ikke så merkelig at kampene i Ungarn for mange kommunister kunne fortone seg som et nytt oppgjør for å redde enheten i den internasjonale kommunistiske bevegelsen. Den samme Tito var nemlig en meget aktiv forsvarer av opprøret i Ungarn og drev intens aktivitet i kulissene og ved den ungarsk-jugoslaviske grensa. Sjøl om det er Enver Hoxha som er den viktigste kilden til dette (Se egen rammesak), og han sikkert som vanlig *overvurderer* arvefienden Jugoslavias betydning i internasjonal storpolitikk, samsvarer dette også med vestlige rapporter på den tida.

KKP om Polen/Ungarn

Dei mest slåande mellom hendingane som gjekk føre seg i denne perioden, var episoden i tilhøvet mellom Polen og Sovjetunionen og det kontrarevolusjonære opprøret i Ungarn. Dei to hendingane var ulike i innhald. Men leiinga i SUKP gjorde alvorlege mistak begge gongene. Då dei rykka fram troppar i ein freistnad på å underkua dei polske kameratane med våpenmakt, gjorde dei det mistaket å handla som stormaktssjåvinistar. Og i den avgjerande augneblinken då den ungarske kontrarevolusjonen hadde hærteke Budapest, tenkte dei ei tid på å knesetja ein knefallspolitikk og overgje det sosialistiske Ungarn til kontrarevolusjonen.

Desse mistaka som leiinga i SUKP gjorde, bles opp hovmodet til alle fiendar av kommunismen, skapte alvorlege vanskar for mange systerparti og valda stor skade på den internasjonale kommunistrørsla.

Andsynes denne stoda kravde Kinas Kommunistiske Parti og andre systerparti som held fast ved marxismen-leninismen, fast at overfallet frå imperialismen og reaksjonen vart slege attende og at ein skulle verna det sosialistiske lægeret og den internasjonale kommunistrørsla. Vi stod hardt på at alle naudsynte tiltak for å knusa det kontrarevolusjonære opprøret i Ungarn vart tekne, og stod fast mot at det sosialistiske Ungarn vart gjeve opp. Vi stod hardt på at rette prinsipp skulle verta fylgde når problem mellom systerparti vert handsama, slik at einskapen i det sosialistiske lægeret vart styrkt, og vi gjekk fast mot dei galne stormaktssjåvinistiske metodane. Samstundes gjorde vi ein svært stor innsats for å vakta om ryet til SUKP.

(Den store polemikken, del 1, Forlaget Oktober 1977)

Hoxha om Jugoslavia/Ungarn

Det er mange kjensgjerningar som fører til den slutninga at dei jugoslaviske leiarane ikkje har reine hender i den ungarske kontrarevolusjonen, men tvert om ber eit tungt ansvar for utviklinga av hendingane i Ungarn:

a) Etter den 20. kongressen i Sovjetunionens Kommunistiske Parti, sette opportunistane og fiendane av marxismen-leninismen i Ungarn i gang ein svær propaganda-kampanje for å diskreditere Det ungarske arbeidarpartiet og for å kløyva det ungarske partiet og staten. Dei gjorde dette under fana om å så strid mot «Stalin sine feil» og å spreia den «jugoslaviske vegen» som den «einaste rette vegen for å byggja sosialismen». Samstundes vart det sett i gang ein brei kampanje for å rehabilitere Imre Nagy, setja han inn i leiinga for det ungarske partiet og staten, som ein mann som var «urettvist forfølgd», som «mannen som burde leia Ungarn i den nye situasjonen». Heile denne kampanjen fekk sterk støtte frå den jugoslaviske pressa og dei jugoslaviske leiarane. Før kontrarevolusjonen braut laus var den jugoslaviske pressa full av nytt og artiklar om verksemda til antimarxistiske element, om den fiendslege verksemda som gjekk føre seg i «Petöfr-klubben» og om alt det antisovjetiske, antisosialistiske og revisjonistiske arbeidet som gjekk for seg på den tida i Ungarn. Dei jugoslaviske agentane i Budapest hadde full handlingsfridom, og saman med dei ulike gruppene av partifiendslege element sette dei i verk ein vidfemnd kampanje om «den særskilde oppbygginga av soialismen i Jugoslavia». Dimed undergrov dei stillinga til Det ungarske arbeidarpartiet og folkeregjeringa.

UNGARN-DEBATT

Krustsjov søker enhet med Tito

Forvirringa blir komplett når vi veit at nettopp i tida rundt opprøret i Ungarn drev Krustsjov skytteltrafikk til Beograd for å forsona seg med Tito.

Vi står altså overfor en situasjon der to revisjonistiske statsledere søker enhet med hverandre samtidig som den ene forbereder å sende tropper og tanks for å slå ned et opprør i et tredje land mens den andre aktivt hjelper og oppmuntrer opprørerne i det samme landet. Stort klarere kan det vel neppe dokumenteres at dette dreide seg om et oppgjør mellom to borgerlige linjer.

Konklusjon

Krustsjov hadde nettopp gått i spissen for å gjennomføre en kontrarevolusjon i Sovjet, han hverken kunne eller ville forsvare rettighetene til arbeiderklassen og

folket i Ungarn. Dette er det lettere å se i dag enn det ville vært i 1956. Jeg har argumentert for at det ville være usannsynlig med en USA-inspirert storkonflikt sjøl om Sovjet ikke hadde grepet inn. Jeg vil sjølsagt revurdere mitt standpunkt hvis noen kan komme med gode argumenter mot det jeg har skrevet. Hva ville så ha skjedd med Ungarn dersom Sovjet ikke hadde grepet inn? Kanskje et fascist-regime, kanskje et regime som kunne minne om Jugoslavia. Uansett hadde det på godt og ondt blitt det ungarske folkets sak å bestemme sin egen kurs. Og poenget er at uten sovjetiske tanks hadde de kunnet ha en reell mulighet til det. Det ville seinere kunnet bli en del av fronten mot Sovjet. Det ville gjort det lettere for Romania og Jugoslavia å ha en uavhengig rolle i forhold til sosialimperialismen i dag. Det ville gjort det vanskeligere for Sovjet å okkupere Tsjekkoslovakia i 1968. Sovjet krenka den nasjonale sjølrå-

deretten til Ungarn i 1956 på det prinsipielle grunnlaget er det også riktig å gå imot invasjonen. Den nasjonale sjølråderettens fane må holdes høyt når vi ser hvordan de nye tsarene i Kreml jobber for å legge verden under seg. Samtidig må alle konflikter i verden analyseres konkret fordi det imperialistiske verdenssystemet ikke kan nedkjempes bare ved å opprettholde prinsippet om sjølråderetten. Verden må analyseres i forhold til den anti-hegemonistiske kampen mot de to supermaktene, med et spesielt årvåkent blikk mot den mest aggressive supermakta Sovjet.

Rune Ottosen

Deng Xiaoping og Mao Zedong ved toppmøte i den internasjonale kommunistiske bevegelsen i november 1957. Mao var begynt å avsløre den revisjonistiske linja til Sovjet-lederne. Men han var drivende i å få Krustsjov til å gripe inn i Ungarn for ikke å splitte den sosialistiske leir.

Suez-krisa stod i sentrum for de politiske verdensbegivenhetene. De vestlige imperialistmaktene England og Frankrike var sterkt involvert. USA ekspanderte kraftig i Latin-Amerika og Asia. Mye tyder på at de vestlige imperialistmaktene ikke ønska en konfrontasjon om Europa på dette tidspunktet.

1. Miklos Horthy organiserte den kontrarevolusjonære hæren som knuste den ungarske revolusjonen i 1919. Han oppkasta seg sjølv til «riksforstandar» i 1920, oppretta eit fascistisk undertrykkingsregime, og allierte seg med Mussolini og Hitler

2. Matyas Rakosi var førstesekretæren i Det ungarske kommunistpartiet og i Det ungarske arbeidarpartiet fra 1945 fram til oktober 1956.

Han var ein veteran i den ungarske revolusjonen og spilte ei framtrekande rolle i alle viktige kampar frå og med revolusjonen i 1918.

3) Slansky-prosessen i Tsjekkoslovakia var en prosess mot en rekke ledende personer innfor partiet og staten. Titals personer ble dømt til døden for økonomisk sabotasje og forræderi. Mange av dem tilsto, men ble rehabilitert av en kommisjon som ble nedsatt av Dubcek i 1968.

Kilder:

1. Operation splinter factor, Stewart Stevens, Holder and Stoughton, 1974.
2. Ungarske vidnesbyrd, Erik Rostböll, Gylendal, 1957.
3. Fredelig kontrarevolusjon 1., Nils Holmberg, Svensk Oktober, 1975.
4. Krustsjov minnes, Cappelen forlag, 1974.
5. A history of the peoples democracies — eastern Europe since Stalin, Francois Fejtø.
6. Den bevegde sanningen. Andy Anderson, Arbetarpress, 1974.
7. Sidenvägen, Jan Myrdal, Norstedts, 1977.
8. Mao Tsetung, Skrifter i utvalg, Forlaget Oktober, 1976.
9. Mao Tsetung, Verker i utvalg, 5., Forlaget Oktober, 1977.
10. Den store polemikken 1., Forlaget Oktober, 1976.
11. Røde Fane 6/76.

Debatt:

- Målrørsla kunne blitt ein drivkraft i motstandsarbeidet då den 2. verdskrigen kom til Noreg. Men då åtaket kom, sto målrørsla makteslaus — om det var mange patriotar i rørsla, vart målstriden og den nasjonale striden elles aldri kopla saman.
- EEC-striden er eit eksempel på det motsette. Då målfolket torde engasjere seg i EEC-striden i eigenskap av målfolk, vart det fart i motstandsarbeidet.
- I ei førkrigstid som i dag vert det ekstra viktig å fremje synet på målrørsla som ei anti-imperialistisk rørsla. Og dette synet må ein fremje i målrørsla, i kamp med borgarlege og revisjonistiske liner, meiner forfattarane av dette innlegget.

Artikkelen er den fyrste av to deler vi vil trykke i Røde Fane, og knytter an til debatten i tidlegare nummer av bladet. I nr. 3 -78 hadde signaturen «Olaus» eit innlegg, med svar frå K.G. I nr. 4 sto eit innlegg frå signaturen A.C. og i nr 5/6 eit frå «Målaktivistar».

Målstriden og det anti-imperialistiske arbeidet

KOMMUNISTANE, MÅLSTRIDEN OG KAMPEN MOT IMPERIALISMEN

Ei utfylling av kritikken mot KG, og eit framlegg til målpolitisk linje for AKP(m-l)

Av målaktivistar i Trondheim

Måldebatten innafor den progressive rørsla har til nå lidd av ein stor veikskap: Han er i første rekke ført av målaktivistar som har lagt fram alle dei gode argumenta for sitt syn, mens alle dei som har store motseiingar til nynorsken har tagd still og haldi fram med å skrive bokmål som før. Sett frå denne synsstaten er artikkelen til KG i Raude Fane nr. 3/78 eit stort framsteg. Han bør no få følgje av fleire, slik at vi kan få ein diskusjon som

legg grunnlaget for at AKP (m-l) kan få ein heilskapleg politikk på språkspørsmålet.

I Raude Fane nr. 5/6-78 kjem «Målaktivistar» med ein grundig kritikk av viktige delar av målsynet til KG. Vi støttar denne kritikken, men meiner han bør utfyllast på eit par punkt. Vi meiner AKP(m-l) må ta stilling til målstriden fordi han er ein viktig del av striden det norske folket fører mot undertrykking under kapitalismen. Samtidig er han ein nasjonal strid, som i dag, i ei førkrigstid, er med og styrkar beredskapen mot imperialismen.

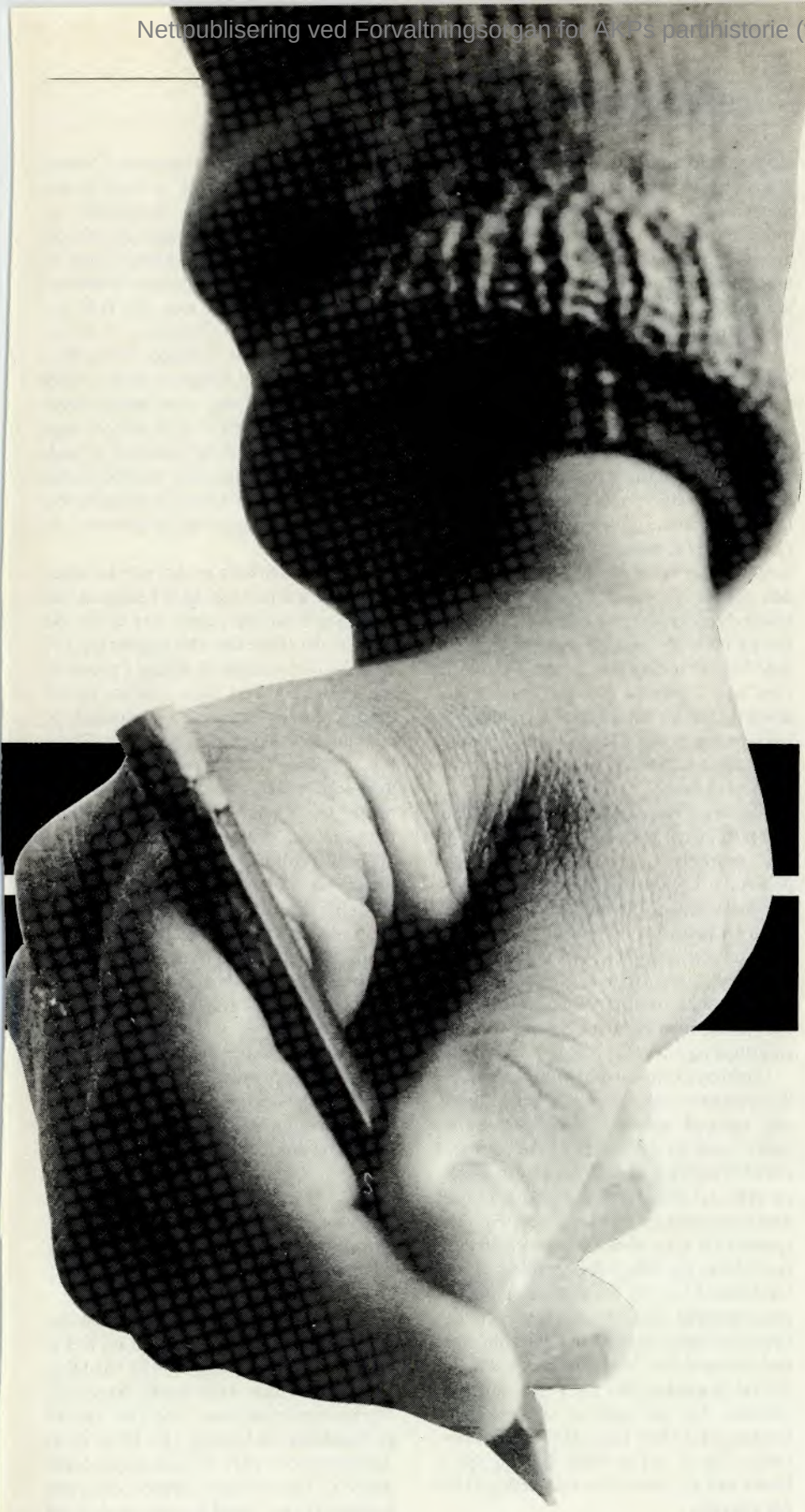
I 1886 søkte Lasse Trædal om statsstøtte til eit kombinert kurs i skyting og landsmål i Østfold med denne grunngevinga: «Det er den nationale forpostlina

hernede, og ho kann nok trenga all den stryking, ho kann få.» I artikkelen vil vi prøve å vise korfor vi meiner det grunnsynet dette uttrykker, framleis er rett.

Vanlege vrangførestellingar.

Når borgarskapet skal rettferdiggjera eller løyne den undertrykkinga dei driv, er hets og løgner eit viktig våpen. På den måten spreier dei forvirring og resignasjon blant folk, og svekker motstanden.

Når det gjeld striden for eit eige norsk skriftspråk (nynorsk) og retten til å bruke dialekten fritt i alle samanhengar, har dei nådd langt med desse våpna. Det er få spørsmål i samfunnet der fordommane er så utbreidde og hardnakka som i mål-

spørsmålet. Dette gjeld og i stor grad innafor den progressive rørsla. Det er slett ikkje uvanleg, jamvel mellom progressive, å møte påstandar som desse:

- Nynorsk er vestlandsmål, austlendingar talar bokmål.
- Arbeidarklassa hatar nynorsk.
- Nynorsk er eit kunstig språk, eit skrivebordsprodukt.
- Bydialektane er variantar av bokmål.
- Nokre dialektar er stygge, særleg vikamål og totning.
- Alle Oslo-folk talar bokmål.
- Målstriden er ein idiotisk krangel om bagatellar.
- Bokmål er like norsk som nynorsk er.
- Bokmål er eit betre uttrykksmiddel enn nynorsk til dagleg — nynorsk høver best til lyrikk.
- Finnmarkingar talar riksmål.
- Det viktigaste er å bli forstått, og det gjør ein best med bokmål.

Det desse påstandane har felles, er at ingen av dei held for vitskapleg prøving. Like fullt ser store delar av det norske folket på dei som objektiv sanning, også progressive. Med god hjelp frå stat, borgarskap og revisjonistar av ulikt slag trakkar dei til knes i denne gjøрма. Er det ikkje på tide å komma seg opp og bruke marxismen-leninismen som reiskap til å få hol på alle mytene, løgnene og hetsen? Og sidan eit fleirtal innafor den progressive rørsla framleis skriv bokmål og truleg heller ikkje har tenkt å slutte med det: Er det ikkje snart på tide at den som har eit ideologisk og politisk forsvar for denne praksisen kjem opi ut med det? Eller kan vi tolke tagnaden slik at folk er einige i det synet «Målaktivistar» og vi har lagt fram, og berre har praktiske grunnar for å halde fram med å skrive bokmål (mangel på opplæring i nynorsk, dårleg tilbod på lærebøker og anna lesestoff på nynorsk, osv.)?

Kvifor meiner vi så det er viktig å ta stilling til dette spørsmålet?

Målstrid — ein del av striden mot sosial undertrykking? Er det språkkuing i Noreg? Kva slags karakter har språkkuinga?

Folket i Noreg er undertrykt av borgarskapet og imperialismen. Denne undertrykkinga gir seg tallause utslag, bl.a. som språkleg undertrykking i form av

SPRÅK-DEBATT

- undertrykking av dialektane og dialektbrukarar,
 - undertrykking av det nynorske skriftspråket,
 - undertrykking av bokmålsbrukarane.
- Vi skal komma nærmare inn på korleis denne undertrykkinga fungerer i praksis.

Dialektundertrykking: I alle kapitalistiske land blir det gjort forsøk på å halde dialektane nede, anten det nasjonale skriftspråket er undertrykt eller ikkje. Vi høyrer stadig at språket berre er til å kommunisere med, og derfor må det gjerast mest mogleg likt og forståeleg for alle. Det blir f.eks. ofte sagt at visse norske dialektar er uråd å forstå.

Men for alle oss som bruker dialekten vår, er det slett ikkje så enkelt. Vi greier berre ikkje å legge av dialekten. Språket er ikkje eit klesplagg som vi kan ta av og på etter som det passar. Det er ein del av vår eigen identitet, som det heldigvis skal hard lut til for å knekke.

Dei aller fleste i Noreg talar dialekt. Det er berre eit fåtal som har normalisert bokmål som naturleg talemål. I all hovudsak er det borgarskapet som held oppe dette bokspråket. Men sjølv sagt finst det òg «vanlege» folk som har tilnærma bokmål som talemål, og vi vil gjerne understreke at det er ikkje dei vi vil til livs. Det vi gjer, er å stri for retten vår — dvs. til fleirtalet — til å bruke vårt eige språk. Eit lite mindretal legg press på fleirtalet ved å hevde at

- dialekten høver ikkje i alle samanhengar,
- det er uforståeleg med for mye dialekt,
- det er ikkje «dannet» å snakke dialekt,
- ingen kjem seg fram her i livet med å bruke dialekt.

Desse holdningane har gjennom lang tid blitt pressa inn på oss gjennom propagandaen frå borgarskapet. Det «dannede talemål» (dansen) har alltid vori haldi oppe av herskarklassa i Noreg. Før var det embetsstanden, som var utdanna i København, i dag er det borgarskapet, deira folk i statsapparatet, og toppsjiktet av intellektuelle. Språket deira er fjernt frå dei norske dialektane. Ordvalet og måten dei bruker språket på er enda fjernare, og ofte reint uforståeleg.

Dialektreisinga og den auka sjølvkjensla i Noreg i dag er ein trugsel mot borgar-

skapet. Blir dialekten godtatt og brukt i alle samanhengar, vil langt fleire blant massene bli «taleføre» og kunne ta til motmæle, og da vil bokmålet miste mye av sin funksjon som politisk undertrykkingsmiddel. Dialekten er ei frigjerande kraft for folk, og borgarskapet vil på alle vis hindre ei slik frigjering.

Undertrykking av det nynorske skriftspråket: Dette er den forma for språkundertrykking som er lettast å måle. Ho viser seg først og fremst ved at staten prøver å hindre framgangen for det nynorske skriftspråket og sabotere dei formelle rettane som målrørsla har kjempa seg til. Den mest direkte undertrykkinga finn ein i skolen, der ei mengd offentleg godkjendte lærebøker ikkje er å få på nynorsk. På den måten blir ungdom som ønskjer å bruke nynorsk, hindra i det. Vi treng ikkje gå nærmare inn på dette overgrepet mot folks demokratiske rettar. Det skulle vera nok å vise til den motstanden det møter gjennom dei årlege læremiddelaksjonane rundt om i landet. Desse samlar fleire ungdommar til protest enn noen andre arrangement.

Forutan i skoleverket, finn ein undertrykking av det nynorske skriftspråket på alle område i samfunnet. Nynorskprosenten i NRK ligg framleis langt under målsettinga. Nynorsk er mange stader i det heile tatt ikkje brukt i offentleg styre og stell, og folk som vil bruke nynorsk, blir ofte utsette for regelrett yrkesforbod. Slike overgrep kjem ikkje berre frå staten, men også frå det private næringslivet og frå LO.

Undertrykking av bokmålsbrukarane: Storparten av det norske folket bruker i dag bokmål som sitt naturlege skriftspråk, men for det store fleirtalet er dette det skriftspråket som liknar minst på deira eige talemål. Dei har aldri fått ei norskopplæring som har gitt dei ein reell sjanse til å velja nynorsk som skriftmål, jamvel om det ville vera naturleg ut ifrå talemålet deira; dei har aldri lært noe om samanhengen mellom dialekten og det nynorske skriftspråket: dei har aldri hørt noe om at det er lettare å skrive dersom ein tar utgangspunkt i sitt eige talemål. Derimot har dei hørt at det normerte skriftspråket (dvs. bokmålet) er det «korrekte», og at det er både fint og rett å bruke ord og vendingar frå skriftspråket når ein talar.

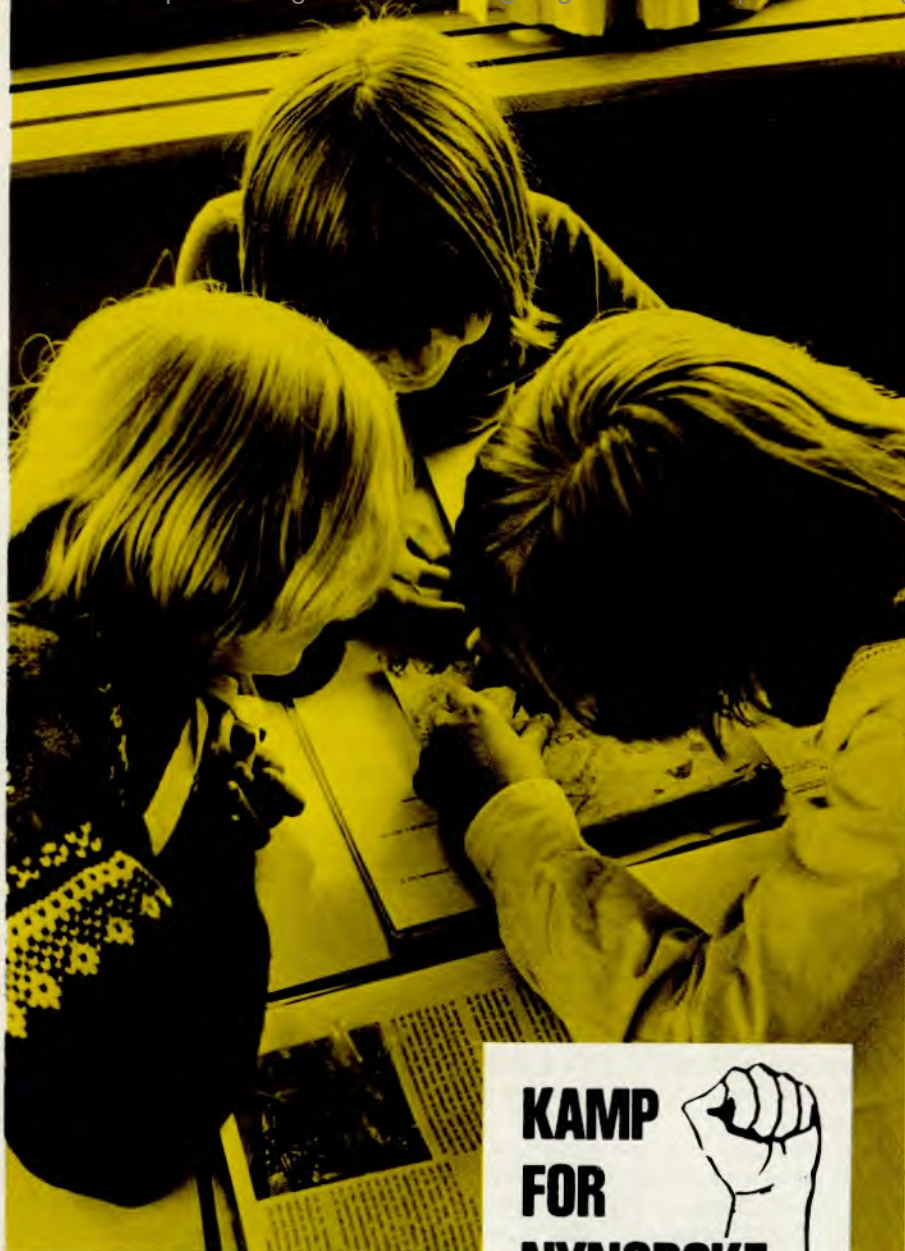
Arbeidarklassa, bøndene og fiskarane

er dei fremste dialektbrukarane i Noreg, og derfor er det dei som er mest undertrykte av bokmålet som skriftspråk, ettersom bokmålet ikkje bygger på dei norske dialektane. Den språklege sida av klassemotsetnadene i Noreg er framleis i grunn draga den same som den Ivar Aasen beskrev i sin «Fortale» til *Norsk Grammatik* i 1864: «I Stedet for at Byrden af Sprogenes Ulighed skulde falde paa en enkelt Stand, som netop havde den bedste Leilighed til at tænke paa slige Ting, er denne Byrde kommen til at falde på selve Folket, paa den tusinde Gange større Almue, som allermost kunde trænge til en Lettelse og ialfald til Befrielse fra unødigt Møje.»

Det store fleirtalet av den norske arbeidarklassa kjenner seg ikkje heime når dei skal skrive bokmål, trass i at det er det språket dei fleste har fått opplæring i og som dei fleste møter til dagleg i presse og reklame. Folk flest skriv sjeldan, og når dei gjer det, er språket ofte hjelpelaust og framandgjort, og fullt av såkalla skrivefeil. Det finst folk i Noreg i dag i alle aldrar som nesten må reknast som analfabatar. Dette blir sjølv sagt nekta for og tagd om frå statsapparatet si side, men det er like fullt fakta som vi som kommunistar må undersøke og finne årsakene bak. Årsaka til analfabetisme i høgt industrialiserte land ligg sjølv sagt ikkje berre i det reint språklege, men vi trur det er ein viktig del. Mange av dei vanskane folk har med å uttrykke seg skriftleg, kjem påvisleg av at det er stor avstand mellom skriftmålet (bokmålet) og talemålet, og opplæring i nynorsk som hovudmål ville derfor i alle fall verke mindre hemmande på den skriftlege uttrykksevna enn bokmål.

Kva er eit språk? Er nynorsk og bokmål to språk, eller variantar av eit og same språk?

Det er hovudsakleg to måtar som har vori brukte til å definere eit språk. Det eine er at ein går ut ifrå gjensidig forståing. To personar talar same språk dersom dei forstår einannan utan å ha lært språket til einannan på kunstig vis. Etter denne definisjonen er dei nordiske måla i Skandinavia same språket. Jamvel om ytterkantane (f.eks. Nord-Sverige og Jylland) kan ha vanskar seg imellom, så finst det

Den mest direkte undertrykkinga finn ein i skolen, der ei mengd offentleg godkjende lærebøker ikkje er å få på nynorsk. På den måten blir ungdom som ønskjer å bruke nynorsk, hindra i det.

KAMP FOR NYNORSKE LÆREMIDDEL

likevel eit samanhengane område av gjensidig forståing. Alle forstår folk frå nabolag, f.eks.

Men dette er ein reint lingvistisk og historielaus definisjon. Han ser på språk berre som kommunikasjonsmiddel og tar ikkje omsyn verken til dei andre funksjonane som språket har, eller til den historiske samanhengen som språket eksisterer i. Språket er også eit middel til identifikasjon og samkjensle og eit merke på gruppetilhør. Språket ditt er eit merke på kva

nasjon du tilhører, og gjennom språket høyrer du saman med ei gruppe andre individ. Samanhengen mellom språk og (eventuell) nasjonalstat er derfor viktig. Det skandinaviske språkområdet dekkjer tre nasjonalstatar (+ ein del av Finland og ein del av Tyskland). Og innbyggjarane i kvart land har ei kjensle av og eit medvett om språkleg fellesskap med dei andre innbyggjarane i sitt land. Denne kjensla er grunna på tre forhold: For det fyrste er det viktige språklege likskapar innafor

kvart land, jamvel om det i kvart land finst dialektar som også har mye til felles med dialektane i nabolanda. For det andre er det ei kjensle av at språk og nasjon høyrer saman, og for det tredje har ein innafor kvart land ein samlande skriftnormal.

Når det derfor er tale om skriftspråk og nasjonalspråk, er det rettare å definere språk som *gjensidig forståelege dialektar med same skriftnormal innafor ein nasjonalstat*.

Innafor dei tre skandinaviske landa har vi fire skriftnormalar, og etter denne definisjonen skulle vi altså ha fire språk i Skandinavia. To av desse — svensk og dansk — bygger på ein bestemt talemålsvariant innafor landet. Eitt av dei — nynorsk — bygger på alle dialektane innafor sitt land. Dette skulle da vera ei betre løysing av problemet med skriftnormal enn den danske og svenske (og dei fleste andre i Europa). Det fjerde — dansk-norsk bokmål — bygger på nordiske språkvarianter som ligg utafor det landet det blir brukt i. Dette gjer det særskild ueigna som nasjonalspråk. Det danske opphavet gjer at mange former for norsk talemål ikkje finn uttrykk i bokmålet. Det same kunne ein seia om rikssvensk og riksdansk i høve til svenske og danske dialektar. Men desse riksspråka bygger trass alt på svensk og dansk mål. Og vidare har bokmålet visse strukturar og system som er framande for *alt* norsk mål, og på mange måtar er systemet i bokmål slik at det stenger for det som er norsk. (Meir om dette seinare.)

Er språkstriden ein del av striden for nasjonale rettar? Vil framgang i målstriden styrke striden for nasjonal sjølvråderett

For å nå fram til ei revolusjonær linje i *det nasjonale spørsmålet* må vi først forstå den marxist-leninistiske teorien på dette området. Vidare må vi analysere historia vår og komma fram til ein konkret analyse av forholda i landet vårt i dag og likeeins i verda elles.

Når marxist-leninistar uttalar seg om det nasjonale spørsmålet, er det mest i samband med territoriale og økonomiske spørsmål, som f.eks. saker som Barentshavet, Svalbard, krigstruselen frå Sovjet og NATO-medlemskapen. Men det na-

SPRÅK-DEBATT

sjonale spørsmålet gjeld meir enn dette. *Materialisten* nr. 1/2-1978 seier i ein polemikk mot SVs partiprogram om det nasjonale spørsmålet:

«Det er vidare interessant at sjølvrådetten gjøres til et spørsmål om 'uavhengighet av alle militærblokker' og 'økonomisk uavhengighet'. Dette står stikk i strid med leninismens oppfatning av det nasjonale spørsmålet. Ei slik linje fører til at en på den ene sida *ikke* retter seg prinsipielt mot all nasjonal underkuling, noe som derved åpner for sjåvinisme. På den andre sida fører den til at det *politiske* forsvaret av sjølvrådetten innskrenkes til 'økonomiske spørsmål'.»

For å skjønne det nasjonale spørsmålet må vi derfor ta opp *alle* sider ved undertrykkinga. Vi har alt vist at det norske folket er språkleg undertrykt. Språkhistoria er ein del av historia til det norske folket, og utan å ta omsyn til den, vil vi ikkje kunne skjønne den nasjonale utviklinga i Noreg. Målstrid og nasjonal strid er vovne tett saman. Og det nasjonale spørsmålet er eit nøkkelpunkt når det gjeld å skjønne kva målstriden går ut på.

Vi vil ta utgangspunkt i Stalins definisjon av omgrepet 'nasjon':

«En nasjon er et historisk oppstått stabilt samfunn av mennesker, forma på grunnlag av felles språk, territorium, økonomisk liv og psykisk egenart, uttrykt i en felles kultur.»

I historia vår ligg såleis også historia om korleis det norske språket har utvikla seg, og om kva for *ytre* krefter som har påverka språkforholda i Noreg slik at vi i dag er eit språkløyd land. Mange kameratar stiller seg tvilande og til og med avvisande til at målstriden kan ha noko å gjera med den nasjonale og anti-imperialistiske kampen vi fører i dag. La oss undersøke dette litt grundigare. Vi vil ikkje her tygge opp att heile historia vår, men berre minne om nokon kjennsgjerningar.

Den borgarlege revolusjonen (1814—1905) førte til at Noreg blei ein eigen stat, med *alle* dei kjenneteikna på ein nasjon som Stalin nemner. Men vi fekk ikkje eit felles norsk *skriftspråk* som heile nasjonen brukte. Norsk (nynorsk) kom i bruk, men blei aldri skriftspråk for heile nasjonen.

Vi vil kort ta opp igjen den historiske analysen til KG, som vi meiner er rett.

1. Den danske føydalismen skapte

grunnlaget for kuinga av det norske språket.

2. Dei danske herskarane brukte dansk språk.

3. Det norske industriborgarskapet som vaks fram på 1800-talet, brukte òg dansk, men utviklinga av kapitalismen gjorde det nødvendig med eit «norskare» språk når dei skulle organisere arbeidet og utvikle produksjon og handel. Dette var også nødvendig for å sameine nasjonen i striden mot Sverige. Derfor støtta delar av det nasjonale borgarskapet (gjennom partiet Venstre) opp om Ivar Aasen og landsmålet.

4. Etter 1905 hadde ikkje borgarskapet lenger bruk for Ivar Aasens nasjonale reising. Dansk og norsk var såpass nærskyldede språk at nordmenn kunne *skjønne* dansk viss det berre vart omforma litt. Samtidig kunne borgarskapet bruke dette norsk-danske språket som eit middel til å halde arbeidarklassa og folket nede.

KG gjer den feilen at han berre ser på den eine sida ved språkutviklinga i Noreg, nemleg det at borgarskapet hadde bruk for eit einskapleg og forståeleg språk for å utvikle produksjonstilhøva. Dette gjer at han trur at borgarskapet hadde utvikla det danske språket til å bli norsk. Han seier rett nok at noe dansk «slag» blei med på kjøpet. Men borgarskapet brukte også språket for å demme opp for den sosiale truselen som låg i målreisinga.

Etter 1905 kom derfor alle språkreformane, innleidde av det nasjonale borgarskapet og vidareførte av DNA og dagens imperialistiske borgarskap. KG seier sjølv at dette skjedde ut ifrå prinsippet om å «reformere råtenskaben akkurat så mye at vi slipper å kvitte oss med den».

Norsk (nynorsk) er framleis ikkje skriftspråk for heile nasjonen. Det norsk-danske bokmålet er — trass alle rettskrivingsreformene — framleis eit framandt og pådytta språk. (Meir om dette i det språkpolitiske avsnittet og i artikkelen frå målaktivistar i Oslo.)

Stoda har i prinsippet ikkje endra seg stort sia 1905. Med fare for å dra for «vulgære» samanlikningar kan vi vel seia at det er ikkje arbeidarklassa som har makta i Noreg i dag, sjølv om arbeidarklassa i dag har det svært bra samanlikna med rundt 1900. Årsaka er at DNA og borgarskapet har reformert tilhøva delvis etter press, men og fordi det har lønt seg

for dei. Men det har ikkje vori noe kvalitativt sprang i produksjonstilhøva. Samfunnet bygger framleis på kapitalismen, og arbeidarklassa er undertrykt. Slik er det òg i språkspørsmålet. Bokmålet er òk reformert og moderert, men har ikkje kvalitativt endra karakter til å bli norsk.

Kommunistane er imot *all* undertrykking. Dei er for prinsippet om nasjonal sjølvrådetten, også for kapitalistiske land. Retten til å bruke sitt lands eige språk som nasjonalspråk er ein del av denne sjølvrådetten. Målrørsla er ein strid for denne retten. Kvifor er det ikkje nokon organisasjon som heiter «Sveriges Mållag» eller «Danmarks Mållag»? I desse landa finst det også målkuing som sosialt fenomen. Målrørslar finn vi derimot i undertrykte land som Catalonia, Wales, Baskarland, Eritrea og Azania. Grunnen til det er at det i desse landa er *nasjonalspråka* som er undertrykte av andre nasjonalspråk. Desse landa er territorialt undertrykte, og målstriden er ein del av striden for territorial frigjerung.

Det norske folket har aldri hatt høve til sjølv fritt å velja den språkforma det ønskjer. Borgarskapet sitt diktatur gjeld like mye i språkspørsmålet som elles.

Spørsmålet i dag blir da: Skal kommunistane gå i brodden mot kuinga av det nasjonale skriftspråket? Skal kommunistane gå i bordden mot *all* nasjonal kuing?

Så langt om det nasjonale spørsmålet. Kva så med målstriden som ein anti-imperialistisk strid? Målstriden er i sin karakter anti-imperialistisk ettersom alle nasjonale stridar i den imperialistiske tidbolken vil rette seg mot imperialismen.

Det norske borgarskapet er i dag ikkje nasjonalt; det er eit imperialistisk borgarskap som ønskjer å knytte seg til verdsimperialismen. Borgarskapet gjer svært lite for å verja nasjonen vår mot økonomiske, militære og territoriale åtak (jf. EEC, NATO, Svalbard, Barentshavet, fiskerigrensa osv.) Tvert imot ønskjer dei å svekke progressive straumdrag som vil styrke dei patriotiske kreftene i landet.

Ein framgang for målstriden vil styrke einskapen i nasjonane og verne om nasjonale verdiar som er viktige for folket, som f.eks. språk og kultur. Målrørsla er ei samlande nasjonal rørsla som kan vera med på å svekke borgarskapet når dei prøver å legge landet ope for imperialis-

SPRÅK-DEBATT

men. Vi vil her gi noen døme på korleis målstriden har fungert og kan fungere:

I tida før og under 2. verdskrigen gjekk nynorsken fram i Noreg. Fleire og fleire skolekretsar gjekk over til nynorsk som opplæringsmål, og fleire og fleire kommunar tok nynorsk i bruk som administrasjonsmål. Det var lokale målfolk som stod for denne framgangen, og ikkje fyrst og fremst leiinga i Noregs Mållag. Målorganisasjonen var i åra 1937–39 mest opptatt av rettskrivingsspørsmål. Målrørsla hadde ingen analyse av og ikkje noko forhold til det som hende ute i verda. Da krigsåtaket kom, stod målrørsla makteslaus. Målstrid og nasjonal strid elles blei ikkje kopla saman. Da tyskarane ville nazifisere rørsla, gjekk ho ikkje med på det, og organisasjonen blei i staden i all hovudsak nedlagd. Det var sjølv-sagt bra, men kvifor kom det ikkje på ta-

le å bygge henne opp att illegalt? Målrørsla kunne ha blitt ei drivkraft i motstandsarbeidet. Det var mange patriotar der, men dei såg aldri samanhangen mellom den nasjonale striden dei sjølv førte og forsvaret av sjølvråderetten.

EEC-striden er eit eksempel på det motsette. Alt tidleg blei det reist krav innafor målrørsla om at ho skulle engasjere seg i kampen mot EEC. Etter til dels hard kamp blei det vedtatt at målrørsla skulle ta aktivt standpunkt mot EEC. Og som vi kjenner til, førte dette til ein stor og aktiv motstandskamp frå målfolk. Det er liten tvil om at eit absolutt flertal av dei titusenar målfolk stemde *nei* til EEC.

Dette lærer oss at målfolket her i landet er gode patriotar, nettopp fordi dei gjennom det grunnsynet dei har i språkspørsmålet har innebygd ein vilje til å

verne nasjonen. Men det er borgarskapet som ofte har kontrollert leiinga i Mållaget, og ei borgarleg og legalistisk linje har alltid stått sterkt i målrørsla (med eit liberalt borgarskap og småborgarskap sterkt representert). Målfolk torde ikkje engasjere seg i EEC-striden i *eigenskap* av målfolk. Først da ein fekk brott igjennom denne linja, blei det fart i motstandsarbeidet.

Kommunistenes analyse går ut på at vi lever i ei førkrigstid. I ei slik tid er det viktig for kommunistar å arbeide for ei patriotisk holdning blant folk og ein vilje til å verne om norsk sjølvråderett. Målfolket utgjør ei stor gruppe, men dei borgarlege linjene i leiinga står òg sterkt. Særleg har ein del revisjonistiske linjer festa seg i det siste. Det er heilt avgjerande at kommunistar og andre framstegsfolk styrkar dei rette linjene i målrørsla i tida framover. Det nasjonale spørsmålet og synet på målrørsla som ei anti-imperialistisk rørsle er fremja, og har sjølvstøtt møtt stor motstand frå SV-hald. Denne striden har dabbat av i det siste, og det er no opp til oss å reise han på ny og med større kraft enn før. Vi må kjempe for at leiinga i målrørsla skal ta eit rett standpunkt til desse spørsmåla. Viss vi klarer det, er vi overtydde om at målfolket vil utgjera ei stor og slagkraftig gruppe patriotar som fjellstøtt vil verne landet mot alle overgrep.

Kommunistar må stø målrørsla fordi ho styrkar den nasjonale einskapen mot imperialismen og mot det pro-imperialistiske borgarskapet her til lands. Gjennom målstriden blir folk medvetne om at vi har eitt norsk språk med ein skriftleg samnemnar. Målrørsla er retta mot landsdelssjåvinisme og provinsidear som går ut på at Oslo-folk er «betre» enn nordlendingar, og mot idear om at «austnorsk» og «vestnorsk» er to ulike språk. Såleis slår ho hardt mot splitt-og-hersk-taktikken frå borgarskapet, som vil setta folket i ulike landsdelar opp mot einannan og få folket til å slåst innbyrdes i staden for å rette kampen mot borgarskapet og imperialismen.

I tråd med dette er det viktig for kommunistar og andre framstegsfolk å ta nynorsken i bruk skriftleg, sjølv om dei kanskje ikkje kjenner seg språkleg undertrykte. Dei må likevel sjå det som viktig å styrke kjenneteikna på den norske nasjonen, som f.eks. språket.

Det er liten tvil om at eit stort flertal av dei titusenar målfolk stemde nei til EEC. Dette lærer oss at målfolk er gode patriotar, nettopp fordi dei gjennom det grunnsynet dei har i språkspørsmålet har innebygd ein vilje til å verne nasjonen.

BØKER

Lærerikt, men overflatisk søkelys på Albanias svik

Det *måtte* komme ei bok om Albania nå. Hvordan kunne det være mulig at det eneste land i Europa som kommunister og sympatisører virkelig har beundra, og satte sin lit til, skulle komme til å «svikte», endre kurs så fullstendig? Hva har skjedd? Spørsmålene har opptatt og opptar fremdeles mange progressive folk.

Klarer Finn Sjøe med boka si «Albania — søkelys på et svik» å gi oss et skikkelig svar? Personlig har jeg vanskeligheter med å svare «ja», men skynder meg å føye til at det han klarer godt, svært godt, er å gi et tydelig bilde av hovedtrekkene i dagens albanske politikk. Både når det gjelder innenrikspolitikk og utenrikspolitikk. Jeg velger å ta utgangspunkt i dette, som jeg sjøl finner mest positivt.

UTENRIKSPOLITIKKEN

Hva har skjedd med Albanias utenrikspolitikk? Det mest iøyenfallende er landets helomvending i forhold til Kina. Sovjet er ikke lenger hovedfienden, denne rolla har man pålagt Kina. Iflg. de albanske lederne oppmuntrer kineserne USA og Sovjet til å støtte sammen i Europa, for «når så USA og Sovjet ligger i grus, står Kina klar til å overta verdensherredømmet — uten å løse et skudd» (Zeri i Populit). Enig med Sjøe, dette er sterk kost!

«Den 7. partikongressen i Tirana i november 1976, markerte ei avgjørende vending. De albanske lederne gikk

plutselig til offentlig angrep på Mao Zedongs «tre-verdener-teori» og dermed på «Kinas Kommunistiske Parti ...», skriver Sjøe.

Var angrepet på denne teorien «dråpen» eller var det av en mer avgjørende karakter, en av hovedårsakene til bruddet Albania — Kina? Sjøe synes jeg ikke Sjøe klargjør dette godt nok.

I allfall resulterer uenigheten om «tre-verdener»-teorien i uoverenstemmelser på de fleste utenrikspolitiske områder. Albania forholder seg bl.a. tause om Cubas rolle i Afrika, Eritrea støtter de åpenlyst ikke. For, bak Eritrea står USA! Sjøe om reaksjonære, arabi-

ske land er blant dem som uttrykker sympati for eritreernes kamp, er det ganske fantastisk å pålegge USA ei sånn rolle. Det er dessuten en svært uholdbar forklaring for ikke sjøl å gi støtte.

Når de albanske lederne så seint som i 1974 offentlig hylla Mao, når de samme lederne på samme tidspunkt uttaler at USA og Sovjet vil sette igang en ny verdenskrig, da hadde man i det minste kunnet kreve/vente en skikkelig forklaring på hvordan og hvorfor maktbalansen har kunnet endre seg så totalt, bare på to år. Men ifølge Sjøe har de ikke engang prøvd å gi en analyse på dette, enn si kritisere

seg sjøl for tidligere feilslått politikk.

INNENRIKSPOLITIKKEN

«Det er de indre forholda og den indre utviklinga som først og fremst forklarer det politiske linjeskifte,» skriver Sjøe. I sju punkter lar forfatteren oss bli kjent med det han mener er de vesentligste trekk ved Albanias innenrikspolitikk.

De albanske ledernes oppfatning av partiet som en monolitisk enhet, må nødvendigvis føre til ensretting og intoleranse overfor annerledes-tenkende/menende. Lederne roser partiet og tillater folket liten eller ingen kritikk. I åra mellom 1974 og 1976 har det blitt foretatt atskillige eksklusjoner av partiet, ofte etterfulgt av henrettelser. Dette er bare en logisk konsekvens av teorien om klassekampens «endelig» under sosialismen. Når det ingen klassekamp finnes, stemples opposisjonen nødvendigvis som «fiender». (Kjenner vi ikke dette litt for godt igjen?). Veggavisene er så godt som borte. Er det mulig, spør jeg meg, at folk godtar dette etter å ha vendt seg til disse og følt nytten av dem? Sjøe unngår problematikken. En betingelse for anerkjennning i dagens Albania, er å ta avstand fra Kina (og alt som er kinesisk). Ikke engang den uvurderlige hjelpa landet fikk fra Kina, skal man sette pris på. Denne hjelpa bagatelliseres, trass i alle de tall som forteller om størrelsen og ver-

BØKER

En monolittisk enhetlig avstemning på APAs 7. partikongress. Hadde det vært mulig for Pål Steigan å unngå deltakelse i en åpen hyllest til kongressen når han først var til stede? Dette er en av de spørsmålene Berit von der Lippe stiller seg etter å ha lest Finn Sjues bok «Albania — søkelys på et svik».

dien av den kinesiske støtten. At kineserne tilslutt måtte trekke tilbake hjelpa, forklarer Sjue ved å vise til avtalebrudd, krav om fortgang og manglende krav om sikkerhet fra albanernes side. Landet skal heller ikke ha stolt på egne krefter, men i altfor stor grad basere seg på kinesisk hjelp.

Jeg syntes det er ganske fantastisk å tore å «juge bort» de enorme pengesummene og kreftene som kineserne har brukt for å vise solidaritet med Albania. Jeg fatter rett og slett ikke at sånt går an! Likeledes synes det typisk at man på kongressen-76 ikke med et ord nevner at oppfyl- ling av planer innen jordbruk og industri langt på vei har mislyktes. Den manglende vilje til sjølkritikk kommer også fram i de albanske ledernes vurdering av SUKP's 20. partikongress. Her roser

de sin egen alltid klare og rette holdning og evne til riktig analyse, mens Kina igjen får kritikk for feige og trege reaksjoner. (Kineserne venta som kjent en stund før de kom med kritikk mot «Krustsjovlinja» — hvilket albanerne også gjorde ...)

Intervjuet med formannen i Polens Kommunistiske Parti, Mijal, støtter opp under Sjues analyse av forholda i landet. Før Mijal forlot Albania, var han blitt fratatt vesentlige rettigheter, kritikk han kom med mot ledelsen der, ble stoppa før den nådde noen. Ikke en gang brev fikk han sende.

STEIGANS HILSNINGSTALE

Steigans «tilbakeblikk» på APAs 7. kongress er forsåvidt interessant nok. Innlegget han holdt ved kongressens avslutning (går jeg ut fra) —

var altså blitt skrevet god tid i forveien. Men, Steigan, når du så og opplevde det du virkelig gjorde under denne kongressen, hadde det ikke vært mulig om ikke å kutte hele innlegget (uhøflig), så iallefall ha endra dette i en fart? (Du er jo vant med å skrive/holde innlegg sånn bortimot på sparket!)

Når linjeskiftet påstås å til de grader ha blitt tilkjennegitt, når bilde av Mao — både bokstavlig og i overført betydning var fjerna, da skulle vel det kunne latt seg gjøre? En sånn kongress er sjølsagt ikke stedet hvor en gjest markerer sin misnøye/uenighet, men jeg har vanskelig for å fatte hvordan det går an å «late som ingenting hadde skjedd».

KONKLUSJON

Når jeg åpna med å si at jeg ikke kunne gi et entydig ja på

spørsmål om boka gir et skikkelig svar på det som har skjedd i Albania, så skyldes dette manglende opplysninger om årsakene til at det i et land med ca. 30 års sosialisme, kunne være mulig å gjennomføre såpass fundamentale endringer på såpass kort tid.

Hvis, som Sjue og AKP(m-l) hevder, at hovedsida var bra i Albania — i allefall fram til 74/76, hvordan er det f.eks. mulig for folk å godta og bli frarøvet ytringsfriheten (som de forhåpentlig til en viss grad har nytt godt av)? Hvis folket har hatt en del de skulle ha sagt i sitt eget land, hvis demokratiet på arbeidsplassene har herska (det går jeg utifra siden hovedsida var bra), hvordan kan det da ha seg at dette folket aksepterer å miste disse rettighetene? Jeg synes det er en stor svakhet ved boka at dette ikke drøftes nærmere.

Og hva er hovedside og hva er biside? Sjue mener sensur og streikeforbud hører inn under bi-sida. Jeg er ikke helt enig. Jeg mener såvel sensur som streikeforbud «peker langt utover seg sjøl». Demokratiske rettigheter av så fundamental karakter — jeg har problemer med å putte disse inn på ei bi-side. Alt i alt ser jeg på boka som informativ og engasjerende. Vi får bra innblikk i dagens Albania-politikk.

Men vi får ingen bra forklaring — ikke engang skikkelig forsøk på forklaring — på hvordan «en fraksjon» slår seg igjennom og tar over ledelsen.

Sjølkritikken Sjue (og AKP(m-l)) tar i Albania-spørsmålet er ikke sterk nok, synes jeg. Kanskje virker boka derfor for lite utfyllende og klargjørende.

Berit von der Lippe

BØKER

De engelske Lucas-arbeidernes kamp — noe å lære i krisetider?

Leif Dahlgren og Wawa Sjödin

SMI VÅPNA OM TIL PLOGJERN

Lucas-arbeidernes kamp for alternativ produksjon.

Pax forlag a.s.

Bedriftsnedlegging, hardhendt rasjonalisering innafor bedrifter og strukturrasjonalisering av heile næringslivet er bærer arbeidsgjevarane og dei statlege myndighetene let arbeidarklassen og andre økonomisk svake grupper i samfunnet bere i krisetider.

Vi har nådd eit stykke på veg dei siste par åra på å forklare årsakene til krisa og særdraga ved ho i dag, men når det gjeld effektive kampmetodar for å hindre t.d. bedriftsnedlegging ser det ikkje så bra ut. Sett i dette perspektivet er denne boka interessant. La meg med ein gong seie at som heilskap er ikkje boka noko blendande meisterverk av klårsyn. Her finnst ulike tendensar og ein del ideologisk vrakgods. Men når det er sagt vil eg og seie at eg hadde stort utbytte av boka og ho gav meg mykje å tenke på.

Lucas-planen

Lucas Aerospace er ein del av eit internasjonalt storkonsern, Lucas Ltd. Lucas Aerospace ligg i England og dei produserer i hovudsak delar og instrument til flyindustrien. Omlag 14 000 mann arbeider i flydivisjonen. Då krisa ramma den europeiske

flyindustrien flytta konsernleiinga i Lucas Ltd. kapital og teknologi og bygde 3 nye fabrikkar i Brasil der lønene er låge.

Då arbeidarane i Lucas Aerospace såg kva veg det bar tok dei i 1969 dei første stega til å skipe ein samordningskomite på tvers av fagforeiningsskiljelinene for dei 13 Lucas-verksemdene i Storbritannia. Dei fekk med seg ingeniørane, teknikarane og funksjonærane i komiteen. Dei ville få same lagnad som arbeidarane dersom Lucas la ned i Storbritannia.

Fremste siktemålet med komiteen var å hindre nedlegging av arbeidsplassar. Lucas-arbeidarane vil ikkje inn som gislar i fabrikk- og konsernleiing og dei har avvist denne typen «bedriftsdemokrati».

Lucas-arbeidarane har ikkje «gått til Habberstad», eller bede konsernleiinga gjere dette. Dei har gjort denne jobben sjølve! Samordningskomiteen har gjort systematiske undersøkinger for å få fram kva som finst av maskiner og teknisk kunnskap i konsernet. Dei har kontakta universitet og forskningsinstitusjonar. Ut frå alle desse opplysningane har dei laga ein plan som omfatter 150 produkt som kan produserast med dei ressursene Lucas rår over i dag. Kravet arbeidarane har stilt til produkta er at dei er samfunnsgagnelege og at det finst eit verkeleg behov for dei.

Lucas-arbeidarane har ikkje gjort gratis konsulentarbeid for konsernleiinga. Dei held lista over produkt hemmeleg og dei har førebels berre presentert nokre få produkt for Lucas-leiinga. Dei vil ikkje risikere at leiinga skal grafse til seg dei produkta som er mest profitable på kort sikt og la resten fare. Dei vil gjennomføre heile planen.

Det sentrale med planen og organiseringa i komiteen er at Lucas-arbeidarane har greid å halde på initiativet og på det viset hindra nedlegging og massearbeidsløyse. Samstundes har dei nytta maskiner og menneskelege ressursar til å

lage nyttige produkt sett frå arbeidarane sin synsstad. Dei er særskild opptekne av energispørsmålet og dei har sett i gang produksjon av ulike energiomformingssystem. Boka har eit lettfatteleg og lærerikt sluttkapittel som forklarer verkemåten til nokre av dei tingane som går under fellesnemninga «alternative» energikjelder.

Les boka, her finnst mykje mat for tanken og ammunisjon til kampen mot krisa og mot øydeleggingane til den menneskefiendte imperialismen.

i.f.

BØKER

Ei «kokebok» i bygerilja — om sabotasje i krigens København

Vi lever i en førkrigstid og mange spørsmål reiser seg. Hvordan står vi f.eks. rusta til å drive folkekrig i byene? Står en hel mengde spørsmål ubesvarte? Javisst. Men les og les grundig «Bopa. Sabotasje» som nylig er gitt ut på Oktober. Da blir du klokere. Og ikke minst, boka gir mere kjøtt og blod på hva slags problemer vi står overfor.

Boka er ei «kokebok» i bygerilja. Den gir et raskt tversnitt av utviklinga til Bopa, en sabotasjeorganisasjon i København som gjennomførte flesteparten av de 1000 aksjonene i byen, skrevet av to som deltok fra starten. Hvilke sabotasjemål plukka de ut? Hvordan kunne de lamme fiendens krigsproduksjon mest effektivt? Hvordan sprengte de en våpenfabrikk som var bevokta som ei festning? På hvilken måte organiserte de seg illegalt? Osv.

Det er en «håndbok» ikke en roman. Den er nøktern og saklig, ikke innretta på personlige innsatser og dramatik som skal framheve enkeltpersoner. Derfor går det an å lære mye av den.

Bopa hadde en styrke som borgerlige organisasjoner ikke hadde, forankring i arbeiderklassen. Uten kontakter på fabrikkområdet, kunne mange av aksjonene ikke vært gjennomført. I flere tilfeller var det folk fra bedriftene som bar inn sprengstoff og ga uvurderlig informasjon om vakthold etc. som sabotørene trengte. Samtidig ble aksjo-

nene gjennomført ut fra prinsippet om at de skulle tjene til at hele befolkninga reiste seg mot okkupanten. Derfor var det en grunnregel at «sivilbefolkning» og arbeidere på bedriftene ikke skulle skades. Flesteparten av aksjonene ble etterhvert utført i dagslys, og med folkemengden som en beskyttelse under retretten. F.eks. ble en sabotasjeaksjon mot en viktig transformator i København sett av et tusentalls tilskuere som klappa da sabotørene kom ut før transformatoren gikk i lufta, folk spredte seg og sabotørene blant dem.

Et kapittel dokumenterer hvor viktig det er å ha ungdommen med. I regelen duffer ikke eldre folk, hevder forfatterne. Folk i alderen 18–20 er de beste. Sabotørene trenger kunnskaper. De eksperimenterte med sprengstoff på kjøkkenet, studerte på biblioteket og lærte av erfaring for å utvikle metoder som blir detaljert beskrevet i boka. Bopa sto bak mange av de mer enn tusen jernbanesabotasje-ene i Danmark under krigen. Åssen en sånn aksjon gjennomføres, blir beskrevet med mange detaljer.

Boka beskriver partisanan-

grep på godt bevokta bedrifter, der vaktene blir nedkjempet og fabrikken sprengt før det kommer forsterkninger.

Boka stiller mange problemer, gjør dem mere konkrete enn de fleste har hatt dem før. Noen problemer gir den kanskje en løsning på. Andre blir ikke tatt opp. F.eks. går den lite inn på de politiske sidene ved aksjonene, lite inn på at Bopa ikke bare måtte kjempe mot okkupanten, men også mot et dansk borgerskap som gikk i tyskeres tjeneste. Den tar naturlig nok ikke opp sammenhengen mellom denne og andre former folkekrigen vil få.

Den gir noen, viktige svar på åssen 125–175 mann i Bopa kunne gjennomføre flere hundre aksjoner, binde mer enn 2000 tyskere som jakta spesielt på dem, og være en viktig årsak til at tyskerne bandt 200 000 mann i Danmark i -45. Hva da når mange folk virkelig begynner å røre på seg i f.eks. Oslo under en sannsynlig sovjetisk okkupasjon?

En svensk kritiker ville ha boka forbudt. Uforsvarlig, mente han at ei bok som til de grader beskrev sabotasjeaksjoner skulle sirkulere fritt. Han mente uforsvarlig for okkupanten og medløperne i borgerskapet som aktivt motarbeida sabotasjen av hensyn til egen krigsprofitt. Dermed skulle boka være varmt anbefalt!

P.G.G.

193 sider
45 kr.

Returadresse:
Røde Fane
Boks 2046
Grünerløkka, Oslo 5

I tilfelle opprør

Våpen mot folket — bind 1

Dermed foreligger hele tre-binds-serien til Ottar Strømme. Et viktig bidrag til nyskrivinga av militærapparatets rolle i Norge. «I tilfelle opprør» — det har vært militærapparatets beret-tingelse — sett fra embetsstands og borgerskaps side.

«... Men skreller ein bort slikt, står Strømme att med ei hypotese som er oppsiktsvekkjande og som gjev nye perspektiv på mellomkrigstida og krigstid — og vår tid». (Berge Furre i Ny Tid).

Dette sa Furre om bind 3, Stille mobilisering. Det gjelder til fulle også for bind 1 og 2.

Ottar Strømme:

Våpen mot folket 1 — 3

I tilfelle opprør, kr. 48,-

Den hemmelige hæren, kr. 39,-

Stille mobilisering, kr. 20,-

I bokhandelen nå.

FORLAGET
OKTOBER